

ՀԱՅՐԱԶՈՐ

Ձ Ա Ո Ն Ո 1905

ყოთრნალ აჯეჯილისა“

I	ფერხული—ფერადი სურათი	3
II	ყველას თავისი ლექსი—ქონოსი	4
III	ტრედი და კატა ამბავი (რუსულიდან)—ტასოსი	6
IV	კატოს დედოფალა (თარგმანი)—გნ. ან. ამილასკვისი	8
V	შაშვის ბუდე — ფრ.სი	11
VI	ობოლი მოლლი დასასრული — ვ. მიქაბერიძისი	20
VII	ანლაზა, გამოცანა და სხვა	31
VIII	გაზაფხულის დილა ლექსი—სოფ. გ—ძესი	33
IX	მეფის რაში ზლაპარი—აფ. ყაზიბეგის ხელნაწერიდან	34
X	გიფი ლიახვი ამბავი—ეკ. გაბაშვილისი	42
XI	რუსის დესპანობა მე-XVII საუკუნეში—აფ. სარჯიშვილისი	48
XII	ფიზიკური გეოგრაფია პროფესორი გეიკისა—სან - ინისი	58
XIII	წერილი რედაქციის მიმართ	63
XIV	წერილმანი: ანლაზა, აკროსტიხი და სხვ.	64

რედაქცია უმოწილესათა სთხოვს, რომ ვისაც ქურნალის სვედრი ფული არა აქვთ შემოტანილი დაახქარონ მისი გამოკსავნა.

ს ა ქ ა რ თ ვ ი ლ ო ნ ა ხ ა ტ ე ბ ი ა ნ ი

ჟ უ რ ნ ა ლ ი

იზარდე, მწესე ჭეჭილო,
დაბურდი, გასდი უსნაო!..
ი. დ.

№ V

წ ა ლ ი წ ა დ ი მ ე თ ე მ მ ს ე მ ე ტ ე

თ ვ ი ლ ი ს ი

ს ტ ა მ ა ს ტ. მ. რ ო ტ ი ნ ი ა ნ ც ი ს, № 41 || ტ ი პ. ტ. მ. რ ო ტ ი ა ნ ც ა, გ ო ლ. ო რ. № 41
1905

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 20-го Мая 1905 г.

ფ ე რ ს უ ლ ი .

უველას თავისი.

ურჩევნია სულ ყველაფერს
ჩიტს ლაყვარდი ცისა ზღუდე,
თავისუფლათ ცაში ფრენა
ძილისთვის-კი მყუდრო ბუდე...

ვარდს, მინდორში გაფურჩქვნილსა
ეჭირვება ხშირი ცვარი.

და რუს კიდევ ბაღახით და
ლამაზ ქვებით სავსე ბარი.

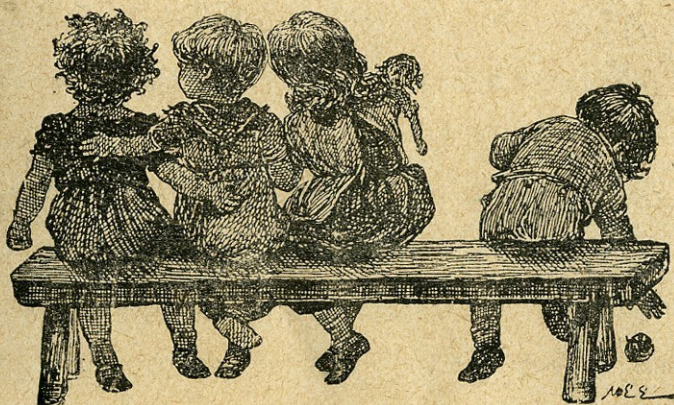
ფუტკარს — ვარდი საწუწნავი,
გლახას — ერთი ლუკმა პური,
ტანჯულის — სიტყვა სანუგეშო,
დანმარება წრფელი, ძმური.

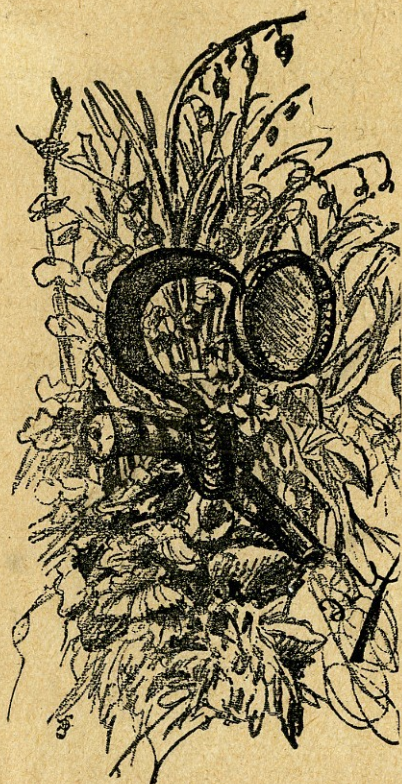
ბავშვს აკვნიდან — დედის ტკბილი
აღერსი და სიყვარული;
დაჩაგრულს-კი — მოთმინება
და მოყვასის სიბრალოული.

მიწის მუშას უნდა კავი...
ჭკუას — რწმენა შეუმდრკალი.
გულს კი — წრფელი, მოყვარული
და კეთილი მეგობარი.

ქონო.

(თარგმანი)

ტრედი და კატა.

იდ ზვინათ დადგმულ თივის თავზე ერთმა ტრედმა გაიკეთა ბუდე აქვე ბევრი დიდრონი თავგები დათარეშობდენ. თუმცა ტრედმა იცოდა თავგები მას ხეირს არ დააყრიდენ, მაგრამ მანც ეს ადგილი აირჩია ბუდის გასაკეთებლათ. მოუსვენარი წრუწუნები ტრედს ხშირათ კვერცხებს კჳარავდენ და სტეხავდენ, ზოგჯერ ბარტყებსაც სტაცებდენ.

ამ თივაში ერთმა კატამაც გაიკეთა ბინა კნუტების დასაყრელათ. საზოგადოთ კატა იჭერს ჩიტებს და ჭამს, მაგრამ ეს კატა დაუმეგობრდა ტრედს. როდესაც კატას მოუტანდენ თავის ულუფას ტრედიც შეეძგეოდა მასთან ერთად; კატა რომ წავიდოდა სასეირნოთ, ტრედიც თავის ოთხ ფეხა მეგობარს თავს დაკუთრინავდა.

თავგებმა კიდევ მოინდომეს ტრედის კვერცხების მოპარვა, მაგრამ რაც კატა დაბნავდა თივაში ველარ გაბედეს. კატა ფხიზლათ უდარაჯებდა ტრედის ბუდეს და თავგები სულ მიკვანტ-მოკვანტა. ამან ტრედი და კატა უფრო დაამეგობრა.

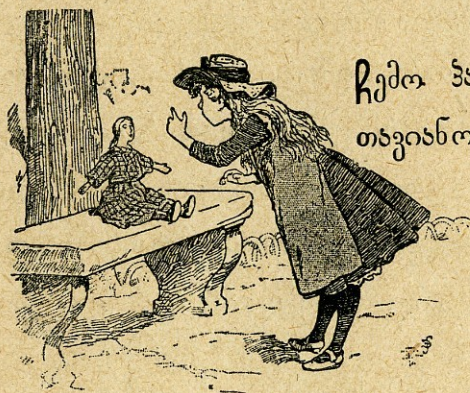
ტრედი უხდიდა მადლობას იმითი, რომ კატა თუ სადმე წავიდოდა მის კნუტებს ყურს უგდებდა. მიუახლოვდებოდა თუ არა ვინმე კნუტებს, ტრედი ფრთებს გაშლიდა, მივარდებოდა დასაკორტნათ და შეუპოვარს კუდით ქვას ასროლინებდა.

ტასო.

(რუსულიდან)

კატოს დედოფალა.

ჩემო ზაწია დედოფალო, ფაიფურის
თავიანო, ტუავის ხელ-ფეხიანო,
ოქროს სუჭუჭიანო, მით-
ხარი ერთი სად გირჩევ-
ნია: ჩემთან, თუ ძალა-
სიის ფანჯარაში? ალერ-

სით ეკითხებოდა კატო ახალ დედოფალას, ბებიის საჩუქარს.

— შენთან კატოჯან, შენთან! უზასუსა დედოფალამ.—
ძალასიაში არაჟინ მშატრონობდა, ლოკინში არაჟინ ჩამაწ-
ვენდა ხოლმე დასაძინებლათ, სადილს არ მაჭმევდენ, რო-
გორც შენ.

— საბრალო! იცი რა კეკლეუცი ხარ, შენ ძალიან მო-
ეწონე ჩემ დიდიდედას და ცუკრუმელა ფისუსს.

— მე დიდი მოხარული ვარ,— მიუგო დედოფალამ.—
რომ იცოდე რა დიდი ტანჯვა გამოვიარე მანამ ასეთი ლა-
მასი შევიქნებოდი.

— მართლა? შეჭუვირა კატომ.

— დიას, ჩემი თავის განსაკეთებლათ მთებიდან მოთხა-
რეს თისს, რომელიც დააღბეს წყალში, გააძრეს, თხლათ

დასჭრეს, რომ შიგ არ დაჩენილიყო ქვიშა ან ქვა და ბა-
ლახის ძირები. მერე წყალში გაათხელეს ქაშივით და დიდ
ხანს, დიდ ხანს ურიეს! მერე გაწურეს, დაარკვალეს და და-
აწვეს ბნელ სარდაფში, სადაც გამაჰდენ და როგორც ჭაერ-
ში გამოიტანეს ხელ-ახლათ გათეთრდენ. მასუკან, შენ წარ-
მოიდგინე, თისა კიდევ წყალში აურიეს, ისე რომ ნაღბის
| ისევე გახდა, მერე ჩაასხეს უაღბში, საიდანაც ნაღბის მკ-
ვარი სითხე უნდა გამოწურულიყო. მხოლოთ ის დაჩნა იქ,
რაც მიეკრო უაღბის კედლებს და ზედ შეაძრა. გამოიღეს
ჩემი თავი უაღბიდან, ამოავლეს მინანქრის სითხეში, რომ
პრიალა გამსდარიყო და შეძდეს გასურებულ ფეხში შედეს!

— უი შე საბრალა! წამოიძახა კატო.

— ოხ, რომ იცოდე რა საძინელი სიცხე იყო იმ უმ-
კვლევებელ ფეხში! განაგრძო დედოფალამ. — დიდხანს იღო იქ
ჩემი თავი. — შრებოდა, მერე ნელდებოდა. ის ფეხი იყო სამ
სართულიანი: ზოგან მომეტებულათ ცხელოდა, ზოგან ნაკ-
ლებ. იქვე იდგა ის ფაიფურის ცისფერი ჩანს ჭურჭელი,
რომელიც ბებია-შენმა აჩუქა დედა-შენს.

— მართლან? გაცუებული ეკითხებოდა კატო.

— მართლან. წარმოიდგინე კატო: ის ჭურჭელი, ჩე-
მი თავი, ფაიფურის თეფშები, რომელიც თქვენ შეაფუძი
ალაგია და თვით თქვენი კედლების აგურიც, სულ თინი-
საგან არის გაკეთებული. მხოლოთ ჩვენთვის, ფაიფურის-
თვის, უფრო კარგ წმინდა თინას იღებენ და დიდხანსაც
მუშაობენ მასზე.

კატო გაოცებული უგდებდა უურს.

— რა თანასწორი თათები გაქვს! — უთხრა მან დედოფალს.

— ჩემი ხელები ბატონის ტყავისაგან არის გაკეთებული, ჩემო კატო; ჯერ ტყავი გაბტევენეს, მერე დიდხანს დაალებეს, რომ რბილი ტყავი გამოსულიყო ჩემი ხელებისთვის, შენი ხელთათმანიც სომ იმისივეა!

— რა რბილი, მშვენიერი თმებია გაქვს, ჩემო დედოფალა!

— ჩემი თმა მცენარე სელისაგან არის, სელი მოდის მინდორში, მას უკან მას ბევრ რიგათ აკეთებენ, სწეწენ, ვარცხნიან მანამ დარბილდება. აი, მისგან გამოკეთეს თმები. ძაფებსაც იმისგან აკეთებენ, რომლისაგანაც ქსოვენ ტილოს, და შემიკერეს მე ჰერანკიც.

— აი რიგორი ყოფილა ჩემი დედოფალა! — დაიძახა კატომ, — სად არ ყოფილა, რაები არ უნახავს! ბებიჯან, მართალია ეს ყველა?

— მართალია, შვილო, უპასუხა ბებიაძე.

— მამ მე ძალიან გავუფრთხილდები ჩემ დედოფალს, — რომ არ გაუტყდეს ფაიფურის თავი, რომელსაც ამდენი ტანჯვა აუტანია! ალტაცებით წამოიძახა კატომ.

კნ. ან. ამილახერისა.

(თარგმანი)

შაშვის ბუდე.

ახე, ნახე, კატო, რა მოვიტანე! ბუდე, ბუდე, ჩიტის ბუდე! შესედე, რა ლამაზი, რა მშვენიერი ჰატარა კვერცხები შიგ! რომ იცოდე, რა დიდხანს ვუფრუფრუტე ტყეში! ჩიტი იჯდა ბუდეში დიდი, შავი ჩიტი. მეორე იქვე, ხის შტოსზე, მშვენიერათ გალობდა. მინდოდა კვერცხები მენახა და ჩიტი-კი დიდხანს არ ამოფრინდა ბუდიდან, მერმე, როცა ერთი ამოფრინდა, მეორე ჩაფრინდა შიგ და მე-კი კიდევ ვერ მივბედე ბუდესთან მისვლა, მეშინოდა არ ეკორტნა: ნისკარტი დიდი აქვს და მატკენდა. ბოლოს ისევ ზირველი რომ ჩაჯდა და მეორე გაფრინდა, ავიდე ჯახნი და ხან ერთი და ხან მეორე მხრიდან ვუჩხიკინე, სანამ ჩიტი არ ამოფრინდა. როცა ამოფრინდა, ავცოცდი ხეზე და ჩავხედე ბუდეში. ჩიტი საშინლათ ჭეჩინებდა თავზე, არ უნდოდა ბუდესთან მივეშვი, კინაღამ დაეკორტნა, მაგრამ მე აღარ მოვერდიე. როცა ვნახე, რა მშვენიერი კვერცხები იყო შიგ, ბუდე სახლში წამოვიღე. ეს ჩემი იყოს და ჩიტებმა კიდევ გაიკეთონ ბუდე თუ უნდათ.

სხაპასსუჭით ლაპარაკობდა სანდრო და სინარულით თვალები გაფართავებოდა, ლოყებზე ალმური ედებოდა.

კატო, სანდროს პატარა და, აცოცებულიყო გაღებულ ფანჯარაზე, ლამაზათ ფენები მოეკეცა, ხელში ნახატებიანი წიგნი ეკავა და გულ-და-გულ ათვალეირებდა. სანდროს შემოსვლაზე, მან წიგნი ფანჯარაზე დასდო და გაცოცებით ხან სანდროს უსმენდა და ხან მის ხელში ბუდეს უუბრებდა. ექვსი წლის კატოს ისეთი ჰკვიანური და დაკვირვებული თვალები ჰქონდა, ისე გონივრულათ უკვებდა უურს რვა წლის ძმის ლაპარაკს, თითქო ის უფროსი იყო და დაკვირვებით აპირებდა ძმის საქციელის განსჯას. ძმამ გაათავა რაც სათქმელი ჰქონდა და დისგან პასუხს ელოდა; კატო რამდენსამე ხანს გაჩუმებული მისჩერებოდა ბუდეს.

არა, შესედე, კატო, დაიწყო ისევ სანდრომ: კარგათ შესედე, რა ლამაზი კვერცხებია; მაგრამ ხელს ნუ მოჰკიდებ, თორემ გატუდება. მე მოკვიდე ერთს ხელი და ისეთი თხელი სეჭუჭები ჰქონია, რომ მაშინვე გამიტუდა და გადავაგდე შვიდი იყო ბუდეში, ახლა-კი ექვსია. ხედავ, კატო, რა ლამაზია, ცისფერი (ამას, კატო, ცისფერი ჰქვიან) და ზედ მშვენიერი მოყვითალო წინწკლები აქვს. ამისთანა ლამაზი კვერცხი ჯერ არც-კი მინახავს. ბუდეც ლამაზია. ჩემ თაროსე ჩამოვდებ და ხანდისხან მივალ და ჩავხედავ ხოლმე.

კატო-კი ისევ გაშტერებული შესცქეროდა სან სანდროს და სან მის ხელში ბუდეს.

— სანდრო, ამ კვერცხებიდან რომ ჰატარა ჩიტუნები გამოვა? ბოლოს ჰკითხა კატომ.

— ჰო, გამოვიდოდა, მაგრამ ახლა კი არ გამოვა, რად განაც დედა აღარ ეყოლებათ და უდევოთ არ შეიძლება: დედა უნდა აჯდეს ბუდეში კვერცხებს და რამდენიმე დღეს, მგონი ორ კვირას, ბარტყები გამოიჩიკებიან.

— სანდრო, ახლაც რომ არის ამ კვერცხებში ჰატარა ჩიტუნები?

— ჰო, არის. მე რომ კვერცხი გამიტუდა და გადავაგდე შიგ რაღაც ჰატარა ჭიასავით იყო, მიწასე კიდევ ინმრეოდა ცოტა სანს, მაგრამ ჩქარა გაჩერდა.

კატო გაჩუბდა და გაუბრთავებული თვალებით ბუდეს ეურება დაუწყო.

— სანდრო, ამ კვერცხებში რომ ცოცხალი ჩიტუნებია, ისინი რას იხამენ?

— ისინი ცოტა სანს შემდეგ კვერცხებშივე დაიხოცებიან.

კატო გაოცებით შეაჩერდა სანდროს. სანდრო გაიქცა და ბუდე ფრთხილათ მეორე ოთახში თავის მაგიდის სევით კედელზე მიჭედოდა თაროსე ჩამოსდო. კატო-კი დარჩა ფანჯარასე ფესებ-ჩამოშვებული და ისევ ისე გაშტერებული თვალებით იმ კარებს მისჩერებოდა, საიდანაც სანდრო გავიდა. მას რაღაც უკვირდა და რა—ამის გამოცნობა თავის ჰატარა ჭკუით ვერ მოეხერხებია.

— უბედური ჰატარა ჩიტები! უბედური ჰატარა ჩიტები! იმეორებდა კატო უსმით, მარტო ტუჩებით. ბოლოს ის ჩამოვიდა ფანჯრიდან და მივიდა სანდროსთან, რომელიც ამ დროს მაგიდაზე წიგნებს ალაგებდა. ბუდე-კი თაროსე მაგიდას ზევით, შუა ადგილზე იღვა. კატო მივიდა ბუდესთან და ეურება დაუწყო და თან რამდენჯერმე ამოიოხრა.

— ხა! ხა! ხა! როგორ გადაი-ჩემსავით ოხრაჲ? რა დაგმართვია? უთხრა დას სანდრომ.

— იმ ჩიტებს რა კარგათ გაუკეთებიათ ბუდე! არა, სანდრო?

— ოჲ, ეს შაშვის ბუდეა და შაშვები ყოველთვის ლამაზ ბუდეს აკეთებენ. შენ არ გინახავს?

— არა, შაშვი-კი არ მინახავს, როგორ აკეთებს ბუდეს და მერცხალი-კი მინახავს. ჩვენ ღერეფანშიაც აქვთ ბუდე მერცხლებს. უპასუხა კატომ და ისევ ჩაფიქრდა.

— სანდრო, ამ ჰატარა ჩიტუნების დედ-მამა, კიდევ გააკეთებენ ბუდეს?

— გააკეთებენ, რასაკვირველია გააკეთებენ და კვერცხებსაც ჩადებენ შიგ. რატომაც არ გააკეთებენ? ხმელი ბალახი, ხავსი და თინა-მიწა ბევრი არის, ნერწყვიც ჰირში არ გამოეღევათ და მეტი მათ არაფერი უნდათ ბუდისათვის. უპასუხა სანდრომ.

კატო ისევ ჩაფიქრდა.

— სანდრო, ახლა რას შვრებიან ის შაშვები? ტირიან?

— ხა, ხა, ხა! რა სასაცილო ხარ! ჩიტის ტირილი ვინ გაიგონა? უთუოთ კიდევაც შეუდგენ ბუდის კეთებას.

— არა, სანდრო, ტირიან! ისე-კი არა, როგორც ჩვენ, ისე როგორც ჩიტები. დედა შაშივი ზის უთუოთ ხის ტოტზე და იმდერის ნაღვლიანის სმით. შე და გადია გუშინ წინ ტყეში ვიუხვით. ერთი შავი ჩიტი იჯდა ტოტზე და ისე ნაღვლიანათ გალობდა, რომ ტირილი შეგონა. გადიას შევეხვეწე სახლში წამიუვანე-მეთქი, იმიტომ რომ ჩიტი ძალიან შეძვედა. იცი, სანდრო, მაშინ არ ვიცოდე ის ჩიტი რატომ ტირიდა და ახლა-კი ვიცი: უთუოთ ვინმე ბავშვმა ბუდე წაართვა, როგორც შენ წაართვი ამ ჰატარა ჩიტუნების დედ-მამას და უთუოთ იმიტომ ტირიდა, არა, სანდრო?

— შენც არ იტირო, თუ დიერთი გწამს! ვიცი გოგონების ამბავი: ახლავე ტირილს მოუვები, დედა გაიგონებს, გამიჯავრდება და ბუდეს თავის ალაგას დამადებინებს.

— შე რატომ ვიტირებ, შე სულაც არ ვიტირებ. შე დედა-კი არა ვარ მაგ ჰატარა ჩიტუნებისა, რომ ვიტირო. დედა მათი-კი იტირებს, დაჯდება ტოტზე და დაიწეებს სიმღერას ნაღვლიანათ, ისე ნაღვლიანათ, როგორც ბიცოლა ტირიდა თავის შალიკოს. ხომ გახსოვს? ტირილის სმით, ლაპარაკობდა კატო.

სანდრომ შენიშნა, რომ საქმე მართლაც ტირილით გათავადებოდა და ამიტომ ემძაკობას მიმართა.

— კატო, თუ გინდა ტეეში წამოდი, ვნახოთ რას შვრებინ ამ ბუდის გამკეთებელი მამულები! აბა წამოდი ჩქარა.

კატო სინქარით ჩამოსტა ფანჯრიდან და გამოუდგა სანდროს, რომელიც სისწრაფით დერეფანში გავარდა და დერეფნიდან ეხოში. დიდ ეხოსთან შეერთებული იყო ტეე.

ტეეში მშვენივრათ გრილოდა, მხოლოთ აქა-იქ დიდრონ შტოების სეებში ჩამოხარულიყვენ მხის სსივები, მაგრამ ისინი ისე არ აცხუნებდენ ადამიანს, როგორც გამლილ ადგილსე. ტეის ფართო ჩრდილოები მხის სსივებით აქა-იქ შესავებული მიწას სსვა-და-სსვა სასეებით სატავდენ. ფრინველების ჟივილ-ხივილი, მწერების წრიანნი ტეეს ამხარულეებდა და ვეკლაფერი ეს საოცნებო სანახავათ ხდიდა იმ ადგილს, სადაც სანდრო და კატო მივიდენ. სანდროს ხელ-მოკიდებული მოჰყავდა კატო.

— სად არის, სად არის, სანდრო, ის მამულები? ეკითხებოდა გაფაცუცებით კატო.

სანდრომ ხასუხი ვერ მოასწრო. მათ შენიშნეს ორი მამუი, რომელიც ერთს ადგილს დატრიალებდენ და გულ-მოსაკლავათ ჰეიანებდენ. ბავშები ერთ ადგილს გამტერდენ და უურება დაუწეეს.

მამუებმა თითქო თავის მტერი იცნეს, გამოეჩანენ ბავშებისაკენ, გარს შემოუტრიალეს, გაცუცლებით თავსე რამდენჯერმე დასჰეიანეს და ისევ წინანდელს ადგილს მიამურეს, თითქოს რამე დაკარგულს დაემებდენ.

კატო გაშტერებული შესცქეროდა ჩიტებს. სანდრო-კითავ-ჩაღუნული იდგა და ჩუბათ გამოიუერებოდა, გული უცემდა, თითქოს რაღაც სასჯელს მოელოდა. ბოლოს მოუბრუნდა კატოს, სტაცა ხელი და ადელეუებული, ავანკალებული ხმით უთხრა:

— წავიდეთ, კატო, ჩქარა წავიდეთ სახლში!

კატო სანდროსკენ მოტრიალდა. დიდხნის ელსე მობჯენილი ცრემლები თვალებიდან წყაროსავით გადმოსკდა, მოხვია მძას კისერსე თავის ჰატარა კლავები და შებლაჟლა:

— სანდრო, ჩემო სანდრო, ჩემო ლამაზო, ჩემო მშვენიერო სანდრო, მოუტანე ბუდე ჩიტებს! მოუვანე თავის ჰატარა ჩიტუნები! ხედავ, როგორ ტირიან, როგორ სწუნან, როგორ ეძებენ! რათ გინდა შენ ის ბუდე და კვერცხები? მე შენ კამფეტებს მოგცემ, ჩემს დედოფალს გაჩუქებ, ჩემს ახალ ბაშაკებსაც შენ მოგცემ! ჩემო კარგო სანდრო, ბუდე მოუტანე ჩიტებს! შენ რომ ჩემი კოლოფი მოგწონს, იმასაც მოგცემ და კიდევ, თუ გინდა, ჩემს ციკუნასაც გაჩუქებ. ოღონდ ნუ აწვალე ჩიტებს, მოუვანე ჰატარა შვილები. მე მეცოდება ჩიტები, სანდრო, ძალიან მეცოდება!

— კარგი, კარგი, ნუ ტირი! ახლავე მოვიტან. ამ სიტუაციით სანდრო საჩქაროთ გაქანდა სახლისკენ. კატოც უკან გამოუდგა. ცოტა ხანს შემდეგ ორივე ბავში ისევ დაბრუნ-

დენ ტყეში. სანდროს ფრთხილათ მოჰქონდა ბუდე, კატო-კი უკან მოსდევდა გაბრწეინვებული სახით, გასარებული თვალებით.

— მე ხეზე შევცოცდები და შენ ბუდე ფრთხილათ მომწოდებ. მნელი არ იქნება, აი ამ ტოტზე ჰქონდათ ბუდე, დაბლან, შენ ადვილათ მომწოდებ ბუდეს; მხოლოდ ამ ჯირკს დაგიდებ, რომ ზედ შესდგე. ნეტავ ჩიტები-კი გვატყვიდნენ ბუდის თავის ადგილს დადებას! ვაი თუ დაძვორტნონ და ბუდე ხელიდან გამივარდეს!

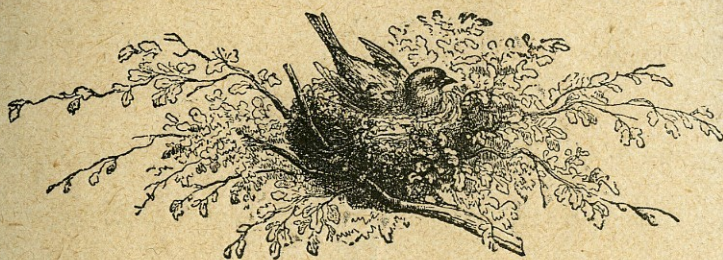
სანდრომ ფრთხილათ ბუდე კატოს გადასცა. ხესთან ჯირკი დასდო, ზედ კატო დააყენა და თითონ აცოცდა ხეზე. მაშვებმა რომ ბუდე დაინახეს, ჯერ ბავშვებს მივარდნენ და ძერძე, თითქო მიხვდნენ, რომ ბუდის დაბრუნებას უპირებდნენ, მოძორდნენ და იქვე ახლო ფრინვა დაიწყეს, თან მხიარულათ ჰყვიოდნენ.

— მოძე, მოძე ბუდე! ფრთხილათ, ცოტა ცერებზე აიწყე! ჰო, აგრე! ეუბნებოდა სანდრო კატოს. სანდრომ ერთი ხელი მაგრად ხეს მოხვია, მეორე ხელით ფრთხილათ გამოართვა ბუდე კატოს და დასდო სამ შეერთებულ ტოტებს შუა, რომელიც მოხერხებული ადგილი იყო ბუდისათვის.

სანდრო ჩამოხტა ხიდან, კატოც ჩამოიყვანა ჯირკიდან. ორივე შორი-ახლოს გაჩერდნენ და ჩიტებს ეურება დაუწყეს.

მაშვებმა ბუდესთან მხიარულათ ნავარდი დაიწყეს, ბოლოს მიფრინდნენ და ნისკარტით შიგ რადასაც სწორება

დაუწეეს; როცა სწორებას მოიჩვენ, ერთი მათგანი ბუდეში

ჩაჯდა, მეორემ ჯერ ორჯერ-სამჯერ ჩაჭკიჭკიკა ბუდეში მჯდომს და მერე სადღაც გაფრინდა. ცოტა ხანს უკან ისევ მოფრინდა. ბუდეში მჯდომი ჩიტიც ამოფრინდა და ორივემ მოჭკიღეს ნისკარტი ბუდეს და ნელის, ფრთხილის ფრენით სადღაც გააქანეს.

— ხედავ, ხედავ, სანდრო! რა ჭკვიანები ყოფილან შაშვები! წაიდეს, დაგვიძაღეს ბუდე! ტიტინებდა გამხიარულე-ბული კატო:—ახლა ახალს ადგილს მონახვენ, დააჯდებიან კვერცხებს და გამოჩეკენ ჰატარ-ჰატარა შაშუნიებს. სომ სანდრო?

მაგრამ სანდრომ ჰასუსი არ მისცა. ის იდგა განუებული და ჩაფიქრებული თვალები იქითკენ მიეპერა, საითკენაც ჩიტები გაფრინდნენ.

ფ/.

ოგოლი ეოლი. *)

IV

რთ დილას ინნა სავარძელში ფანჯარასთან იჯდა და დაღონებული ქუჩისკენ იცქირებოდა. გარეთ თოვლჭყაპი მოდიოდა. ხალხი სადღაც მიეშურებოდა, ცხენები სიცვიისაგან კანკალებდნენ და ეურებს აფართხუნებდნენ, მეეტლები ცდილობდნენ თავი სადმე შეეფარებინათ. ღრუბლიანი დღე იყო, ოთახებში ბნელოდა. მოლლიც

მოწუნელი იყო და ისიც, თითქო სიცვიისაგან, იკრუნჩხებოდა. მაგრამ მოლლი უფრო ავსნეობდა, თორემ ოთახში სულაც არა ციოდა, ბურბები ახალი ანთებული იყო.

ერთბაშათ ქუჩიდან ორღანოს ხმა მოისმა. ინნამ ფანჯარაში გაიხედა, მოლლიც ცნობისმოუვარეობამ გაიტაცა და უძალკე ინნას გვერდით გაჩნდა.

*) ისილე „ჭეჭილი“ № IV.

სახლის კარებთან იდგა მოწითალო კურტკაში გამოწეობილი ჰატარა ბიჭი, თავსე ვეება ქუდი ესურა, უკრავდა ორჯერ თავისე დიდ და მძიმე ორღანოს. ბიჭის წინ თოთხმეტი წლის გოგონა ცეკვავდა ჭრელ ჩითის კაბაში და ბუსმენტ-მოვლებულ ძველ გახეხილ სავერდის კურტკაში გამოწეობილი.

გოგონათნ მივიდა შეკარე და რბლაც უთხრა, გოგო კარებს ცოტა მოშორდა და მანც განაგრძო ტალახში ცეკვა.

ტანისამოსი სულ დაუსველდა, ფეხსაცმელები წულით აეგსო, მაგრამ მანც არ ჩერდებოდა იმ იმედით, რომ აი საცაა, საიდანაც იქნება, ფანჯარა გაიღება და ორიოდ გროშს ვინმე მომცემსო.

— შენი ჭირიყე, ჩემო დედიკო! — უთხრა ინნამ, — დაუძახოთ იმ ბავშებს, მინდა ვეთამაშო და ჩემი მოლლიც ვაჩვენო.

— როგორ შეიძლება, შვილო, — მიუგო დედამ, — ეგენი სომ ქუჩის ბავშვები არიან, ჭუჭყიანები, ტალახიანები, საფენს სულ მოკვისვრიან...

— მამ იტი რას გეტყვი, დედა, ჩემ ფეხსაცმელებს მიეცემ, გესმის? ინნას ტუჩები უკანკალებდა და გულმოსული მუშტებს კუმხავდა.

— ნუ ქინიანობ, ჩემო კარგო, — უთხრა დედამ.

— უთუოთ დაუძახე-მეთქი, — უპასუხა ინნამ, — მე სომ ავათა ვარ, მომწეინდა... დაუძახე ბავშებს.

დედამ ამოიხსნა, შვილს თავზე ხელი გადასვა და ოთახიდან გავიდა. გამძლევი ქუჩაში გაგზავნა ბავშვების დასამხლებლათ. ბავშვები ჯერ სამხარეულოში შეიყვანეს, ცეცხლთან შეამშრალეს, ფესსაცმელები ჩააცვეს. ინნა ველარ ითმენდა და რამდენჯერმე დააბიწა სავარძლიდან ადგომა და გაქცევა იქ, სადაც ბავშვები იყვნენ, მაგრამ დიდისნის ავთ-მეოფობამ მუხლებში ღონე გამოუღა ა, ადგილიდან ადგომა ვერ შესძლო.

როგორც იყო დედამ შემოიყვანა ბავშვები. მოძღვრალი გოგო შეეხვიათ გამძლის თავძაღვი; ფეხებზე ინნას დედის ფესსაცმელები ჩაეცვათ. ბიჭი გამოეწყოთ მხარეულის კურტკაში, ის გაბედვით ვერ ადგამდა ფეხს იატაკზე, ეძინოდა არ წავიქცეო, თავ-ჩაღუნული აქეთ-იქით გამოიფურებოდა. გოგონა სულაც არ იყო მორცხვი, მაგრამ იმის დიდრონი ჭრელი თვალები დიდ მწუსარებას გამოთქვამდენ.

— გამარჯვება თქვენი, უთხრა ინნამ, — ამისთანა ცუდ ამინდში რა გინდათ რომ ქუჩა-ქუჩა დადინართ? რა დროს სიარულია, ის არა სჯობია სახლში იჯდეთ. მაგრამ ეს კი მესიამოვნა, რომ ჩვენსას მოხვედით; მე თქვენ გაჩვენებთ ჩემს მოლლის. რომ იცოდეთ რა ეშმაკია, რაებს აკეთებს! დედიკო, აბა ერთი შექარი მოიტანე: შექრის გულისთვის ბევრ ოინებს ჩავადენინებ...

დედამ შექარი მოუტანა—მოლლიმ შექრის დანახვასე რა არ ჩაიღინა. მოძღვრალი ბავშვები ისე გაოცებულნი შესც-

ქეროდენ მაიმუნს, რომ სულ დაზვიწყდათ თავიანთი მორცხობა.

ბავშვებს უავა დახლევი-
ნეს, - მოლლიმაც დალია.
ბავშვები უავას ლამბაქსე ას-
ხამდენ, მოლლიმაც იმით
მიჭბამა, ცხელს აციებდა,
თითით შინჯამდა, ელოდა
როდის გაცვივდებაო; მოლ-
ლიმ იცოდა ჰურის დაჭრა,
სამაქრის დაკეტა კლიტით,
უკან ხელებ-დაწყობილი სია-
რული, სარის დარეკა, როცა
მოსამსახურეებს უძახდა. ერ-

თის სიტყვით კაცი უველას ვერ ჩამოსთვლის რაც მოლლიმ
იცოდა.

მოლლი მინამდინ ართობდა ბავშვებს, სანამ ინნას ხელ-
ში შექარი არ გამოეღია და როცა დარწმუნდა შექარი აღარ
იყო, მივიდა კუთხეში, აიღო საბანი, მოიხვია და იქვე
ხალიჩა დაგებულ იატაკზე დაწვა,

— ხედავთ, — სთქვა ინნამ — რაკი დანახა, რომ შექარი
გამოიღია, ახლა ჩემი მაიმუნი აღარაფერს გააკეთებს, ხვალ
დღა კიდევ მოგვკემს შექარს მოლლისათვის. თქვენც მო-
დით ხვალ... მითხარით მოხვალთ? სომ მოხვალთ?

ბავშვები სმა-გაკმენდილები იდგნენ.

— განა თქვენ ჩვენთან არა მოგწონთ-რა? ჩვენ სომ გემრიელი ყავა გვაქვს, მართალია არა?

— კი, კი! გემრიელია! წაიბუტბუტა ბიჭმა.

— ნაწუქები? ესენი სომ დედას გამოძცხვარია.

— დიან კარგია... სმა-დაბლა უპასუხა სტუმარმა, რომელიც დადონებული და თავ-ჩაღუნული იდგა ერთ ადგილას.

— ხვალ მე შაქრის ზურებს გაჭმევთ. შენ სომ კიუვარს შაქრის ზურები ფორთოხლის მურაბით?

ბიჭმა არაფერი უპასუხა ინასს, იმას თავის დღეში შაქრის ზურები არ ეჭამა. ძმის მაგივრათ დამ უპასუხა.

— ამას მაგვარი არა უჭამია-რა, ეს იმ დროს გაჩნდა, როცა ჩვენ სრულებით დარბინი ვიყავით.

— განა თქვენ ოდესმე მდიდრები ეოფილხართ?

— მდიდრები-კი არა, მაგრამ უწინ არ ვიცოდით გაჭირვება რა იყო. მამაჩემს სანთლისაგან გაკეთებული ნივთების დუქანი ჰქონდა... მამა მოგვიკვდა, მერე დედაც... იმათი სიკვდილის შემდეგ უკვლაფერი გაგვივიდეს, დაგვრჩა მარტო ეს ორღანო...

— ბებია?— მოწუენით შენიშნა ბიჭმა.

— კი, ბებიაც. ახლა ჩვენ ერთათა ვცხოვრობთ.

ამ ლაპარაკის შემდეგ ბიჭმა უცბათ პირზედ ხელები მიიფარა და მოჭკუვა სმა-მადლა ტირილს.

— რა მოუვიდა? რა? დედა, ჰკითხე ამას რისთვისა ტირის,

რწ უნდა? ჩემო დედა, უთხარე ნუ ტირის! გესმის, უთხარე ნუ ტირის-მეთქი!

ინნას დედა მიუახლოვდა ბიჭს და ჰკითხა: «რწ იყო, რწსე ტირიო; მაგრამ ბიჭი ტირილს უმატებდა და ჰასუსს არ იძლეოდა.

— შვილო ინნა, შენ ნუ შეგეშინდება, — ეუბნებოდა დედა, — ახლავე გავისტუმრებ... აკი გითხარე, შვილო, რომ ქუჩის ბავშვები შინ არ უნდა შემოუშვა-თქო.

— არა, არა, სულაც არა დედა-ჩემო! — იძახდა ინნა ხელების ქნევით — მე არ მინდა ესენი აქედან ისე წავიდნენ, რომ ვერ გავიგო რწსე ტირის ეს ბიჭი, მე მინდა რომ ძალე გაჩუმიდეს, ძალიან მინდა.

— კარგი, კარგი ჩემო ჩიტო, ისე იქნება, როგორც შენ გინდა... ბიჭო, თუ ღმერთი გწამს ნულარ იტირებ...

— აი, რაღაც წაუჩურჩულა ეურში ძმამ დას! — შენიძნა ინნამ, — გკითხარე რწ გითხრა შენმა ძმამ?

ქალს შერცხვა, გაწითლდა და ვერ უპასუხა-რწ. ინნა კანკალმა აიტანა, ხან გააცხელა, ხან გააცუვა. დედის ხელი, რომელიც შუბლსე ედო, თავიდან მოიშორა და ისევე იძახა ამბობდა:

— მე უნდა გავიგო, ძმამ რწ გითხრა... დედიკო უთხარე ახლავე მითხრას.

— ბიჭო, გეთაუვა სთქვი, ესკეწებოდა ინნას დედა; ბიჭი-კი ჯიუტობდა, სძას არ იღებდა.

ინნას თვალებზე ცრემლები მოადგა.

— რა დაგეძარათ! თქვი-მეთქი, რამ გაცაკერწა, შე სა-
მაგელო შენა, შენ რა ნება გაქვს, რომ ჩემ ქალს ავრე
აჯავრებ.

მაშინ შეშინებულმა დამ სთქვა:

— ძმამ მე წამხურჩულა: ეს მაიმუნი რომ ჩვენა გვეან-
დეს, ასეთი ღარიბები და მძივრები აღარ ვიქნებოდითო... ეს
იყო, ამასე მეტი მაგას არა უთქვამს-რა.

— დიას, ევა ვსთქვი! წამოიძახა ბიჭმა და ერთბაშთ
ტირილი შესწვიტა.—ასლა შენ სტუმრათ მოგვიწვიე, სა-
წუალი ჩემი ბებია-კი მძიერი უნდა გვიცდიდეს, სანამ სახლ-
ში დავბრუნდებით. თუ ცოტა ფული მიუტანეთ მაშინ, ვაი
ჩვენი ბრალი, ცემით მოგვეკლამს. ამ დროს თავი აქეთ-იქით
გაიქნია და მოიგონა თავის ნაცნობი ჰავლე.

— აი, ჰავლეს არავინ არა სცემს, ამიტომ რომ იმას
მაიმუნი ჭყავს... ის ყოველთვის მამღარია.

— ე ჰავლე ვინ არის?—შეეკითხა ინნა.

— ჩვენი მესობელი — უთხრა გოგამ.

— დედა ჩემო, მამ ესენი ყოველთვის მძივრები არიან
ხოლმე?.. ჭკითხა ინნამ დასუსტებული სმით.

— ესენი ღარიბი ბავშვები არიან, უპასუხა დედამ.

— ჰავლე-კი ღარიბი არ არის?—წინარის სმით სთქვა
ინნამ.

— ჰავლე?—ჩამოართო სიტყვა ბიჭმა—ჰავლეს მაიმუნი
ჭყავს. მაიმუნი კაცისათვის მთელი სიმდიდრეა.

აქ ბიჭმა სმა შესწევითა, ცოტა არ იყოს შეეშინდა, როცა ნახა რომ სახლის ჰატრონები ჩუმათ არიან.

ამათ ცქერაში ინნა საშინლათ დასუსტდა და იქვე ჩაემინა.

— სუთ, ჩუმათ... ინნამ დაიძინა, ამან ასე იცის სოლ-მე აღელვების შემდეგ. ძილი ინნას ცოტა მაინც დაამშვიდებს. ბავშებმა სმა გაკმინდეს და ამ მდგომარეობაში კარგა ხანი იყვნენ. ბოლოს ავანტიურა გამოიღვიძა, თვალები მოიშინა და სწრაფათ უთხრა:

— ბიჭო, ეს მაიმუნი თან წაიყვანე... მაშინ შენც ისეთი მდიდარი იქნები, როგორც ჰავლე.

ბიჭი სინარულით სტოდა, მაგრამ სიტუვა-კი ვერ დასძინა. გოგონას შეეშინდა.

— შეილო, მამაშენი რას იტყვის? განა ამ სიძორეზე იმიტომ მოგვარა, რომ შენ სხვას აჩუქო? უთხრა ინნას დედა.

— მე აგრე მსურს, დედაჩემო! უნდა უსათუოთ ვაჩუქო, ვთქვი და გავათავუე!.. დედა, უთხარი გადიას მოიტანოს მოლლის ჯაჭვი, გალია! მონახოს მოლლის კურტკა და ფრთიანი ქუდი... სმალი და საბანი!

გადია შემოვიდა.

— ჩემო გადია, მიეცი ამ ბიჭს მოლლი... ეგ აღარ იქნება ღარიბი.

ყველა ეს ინნამ ისე აღელვებითა თქვა, რომ დე-

დას შეეშინდა არა დაემართოს-რათა და უთხრა გადიას—წადი გამოუყვანე მოლლი: ინნას საშინლათ სწეინს ადელკება.

გადიას მოლლის მოძორება გაესარდა, რადგან მოლლი მოსვენებას არ აძლევდა, ეველგან წაჭეობდა ცხვირს და ეველაფერს აფუჭებდა ოჯახში.

მალე მოლლის მსითევი ბოხნაში გამოკრული მხათ იყო. მაიმუნი შეხსვიეს საბანში, ჩასვეს გალიაში და გადასცეს ბიჭს. მოლლი დიდ წინამდევობას აცხადებდა.

— წაიყვანე მოლლი და დღეის იქით თავიდან მოიშორე სიღარიბე, უთხრა ინნამ.

— კარგი, უზასუნა ბიჭმა, ეს-კი უნდა იცოდე, რომ მე უკან არასოდეს აღარ დაგიბრუნებ ამ მაიმუნს.

ისე გაიტაცა ბიჭი სინარულმა, რომ მადლობის გადახდაც-კი დააკიწედა. სამაგიეროთ დამ დიდი მადლობა უთხრა ინნას და თვალეზე ცრემლებ-მოჩეულმა ხელებზე აკოცა ინნას დედას.

— კიდევ კარგი, რომ ამას მაინც ესმის რამე,—ბუტ-ბუტებდა გადია. ამდაგვარ მადლობის გადახდას იმის თვალში დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა.

— ახლა-კი მხირათ უნდა მეწვიოთ სოლმე, უთხრა ბავშებს ინნამ.— ამ დღიდან სომ თქვენ ღარიბები აღარ იქნებით, სომ აგრე იქნება ბიჭო? ეველა ამას ინნა დიდ აღტაცებით ამბობდა.

— უთუთ! — უპასუხა ბიჭმა, მაგრამ თანაც თვალს არ ამოწებდა მაიმუნს.

— აბა ერთი დედიკო, მეკარემ ამათთვის ეტლს დაუძახოს — უთხრა ინნამ, ესენი ხომ ვერ შესძლებენ არღანიც და მოლლის გალიაც ერთათ წაიღონ.

— დაუძახებს, შვილო, — უთხრა დედამ და გადასცა გადას ფული, რაც მეეტლეს ერგებოდა.

ბავშვები წავიდნენ. დედამ ამოიოხრა და თქვა:

— რას იტყვის მამა შენი, როცა შენს საქციელს გაიგებს!

* * *

მამა ქალს სულაც არ გაუჯავრდა მოლლის ჩუქებასე, სამაგიეროთ ინნას სტუმრები, რომლებიც ყოველ სადილს უკან მოლლისთან მოდიოდნენ ძალიან დაღონდნენ.

ინნა მხირათ ხედავდა მაიმუნს და ყოველი იმისი დანახვა დიდათ ასიამოვნებდა. მოლლი მოჭევიანდათ ყოველ დილაობით.

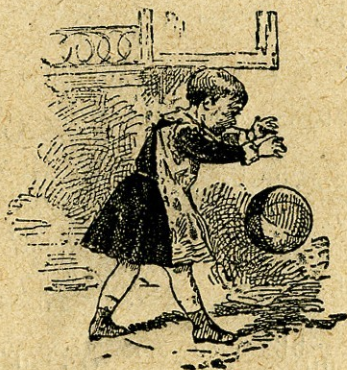
ინნა როგორც-კი გაიგებდა არღნის ხმას მაშინვე ფანჯარასთან გაეშურებოდა, რომ უფრო კარკათ დაენახა თავისი მეგობრები. ახლა გოგონა აღარ ცეკვამდა ტალახში.

მმა უკრავდა არღანოს, და-კი ამხადებდა მოლლის სათამაშოთ. მოლლი ჯერ სტუნაობდა, აქეთ-იქით აწუდებოდა, მერე ახტებოდა ფანჯარასე, დაიდრიჯებოდა და დაუწყობდა თათებით შუქსე კაკუნს. ფანჯარა გაიღებოდა და მოლლი

მიიღებდა შაქარს და ფულს. ფულს მოლლი ჰატრონს გადუგდებდა და შაქარს, როგორც კანონიერს თავის ხვედრს სახუქარს ჰირისკენ გააქანებდა.

ინნა მოუთმენლათ მოელოდა ხოლმე იმ დროს, როცა მოლლი და მისი ჰატრონები იძის ფანჯარასთან მოვიდოდნენ. ბოლოს მოლლი ამის ფანჯარასაც მოადგებოდა, ინნა თავის მეგობარს მისცემდა ფულს და შაქარს. მაიმუნი ინნას დანახვასე სინარულის ნიშნათ წიკმუტუნს მოჭყვებოდა და იმით ატეობინებდა ეველას, რომ იცნო თავისი უწინდელი ჰატრონი. ქუჩიდანაც ორი მხიარული ბავში ინნას თავს უგრავდნენ. როცა ინნა სრულებით მოჩნა და ქუჩაში გადიოდა თითონაც მხირათ ხვდებოდა და-მძას, მხიარულათ მიესალმებოდა და ყოველთვის ბიჭი მადლობით ისსენიებდა ინნას და ეუბნებოდა: «მენის წყალობით ასლა მძივრები აღარ ვართ და ძაღვ სტუმრათ გეწვევითო».

ვ. მიქაბერიძისა.

ა ნ დ ა ზ ა .

(წამოდგენილი ს. ლათეშიძისგან).

მკალი კამხამლიო,
 ფაფა კარამლიო,
 ქერის პური მთამლიო,
 პური გადამთამლიო.

გ ა მ ო ც ა ნ ა .

— ბიძია, რამდენი
 წლისა ხართ?

— სამოც წელიწადს
 ერთი მიკლია. შენა?

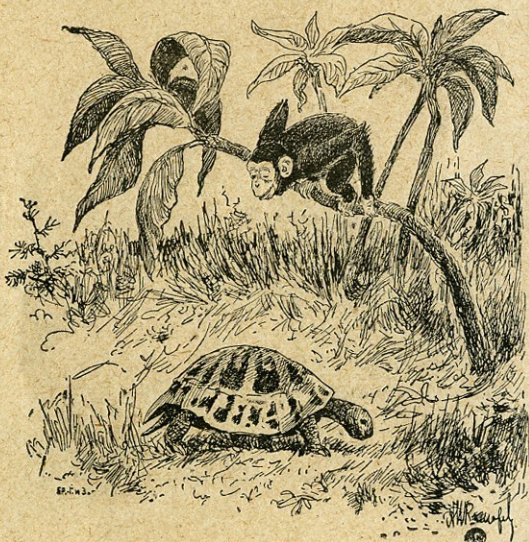
— თერთმეტისა ვარ.

— ანგარიში იცი?

— რატომაც არა.

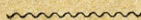
— მაშ გამომითვა-
 ლე რამდენი წელიწადის
 შემდეგ იქნები სამჯერ
 ჩემზე პატარა.

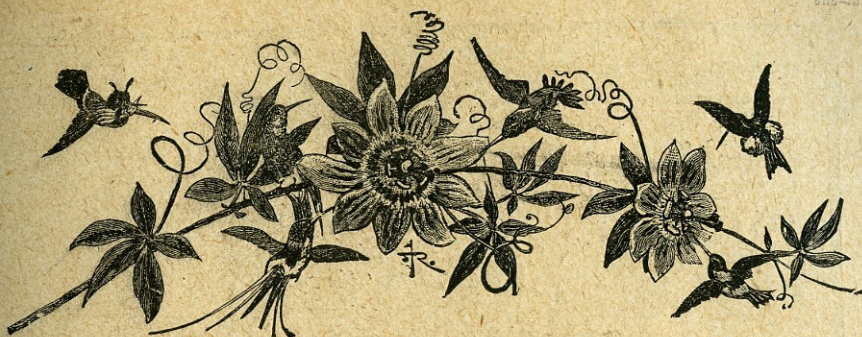
ვინ გამოიცნობს?

ჩემო პატარებო! დაცქერდით ამ სამ ნახატს და დამიწერეთ პატარა ამბავი—მაიმუნის თავ-გადასაწვლი. ეისი დაწერილიც საუკეთესო იქნება და გამოდგება „ჯეჯილში“ დასაბუქდათ იმას მოვათავსებთ მარიამობისთვის (აგვისტოს) წიგნში.

გაზაფხულის დილა.

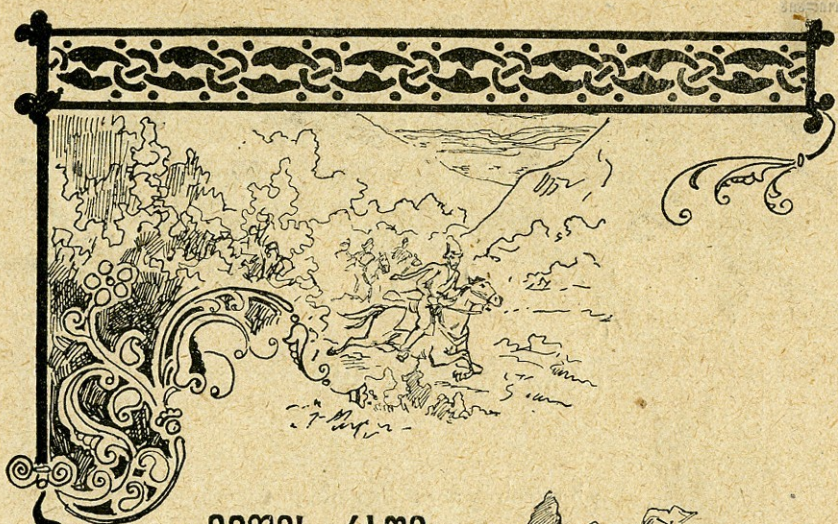
გაზაფხულის დილა მეფობს,
ნეტარების სხივით პრწყინავს,
გარს ნიაფი წყნარათ ცელქობს
და ბუნებაც ნაზათ ფშვინავს.

დილის ნამი ყვაეილებზე
მარგალიტებრ ჰკრთის და ბზინავს,
მზეც ოქროს-ფერ სხივებს ესერის
„სურნელების მიმომფინავს“.

დილის სიო მოჰქრის შვებით.
ზე ბუჩქნარებს წყნარათ არხევს,
ყვაეილიც თრთის მის შვებებით
და დილის ცვარს ცრემლათ აფრქვევს.

წყარო ცელქათ ქეებზედ მარბის.
ფერად-ალმას ცვარებს აბნევს
და გარემოც მხიარულად
იმის ჩხრიალს ტკბილ ხმას აძლევს.

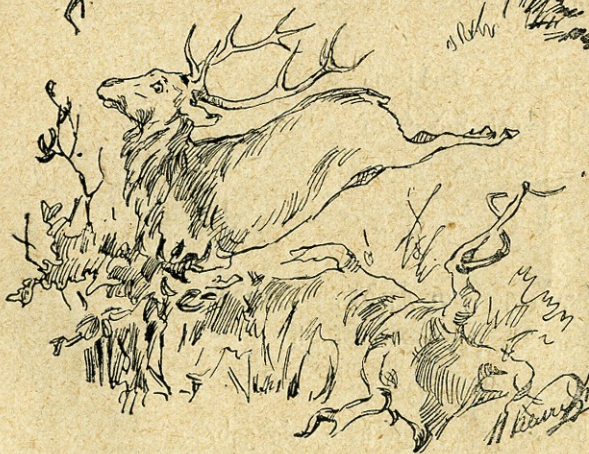
სოდ. გ—ქე.

მეფის რაჟი.

ზღაპარი.

აღ. ყაზიბეგის (მო-
წხუბარძის) სელნა-
წედიდან.

იყო და არა იყო-რა,
ღმერთზე უკეთესი რა
იქნებოდა?!.. იყო ერთი
შეძლებული ქერი
ვი კაცი, რომელსაც
სამი მარგალიტივით
ლამაზი ქალი ჰყვან-
და.

მამას უყვარდა თავისი შვილები და ისინიც თავის ვალს არ
იფიწყებდნენ: ისე უფლიდნენ მოხუცს, რომ ცივს ნიავს არ აკარებდნენ.

მათ შემოეჩეიათ ერთი ქვრივი, რომელიც ხშირათ დადიოდა ამ სახლში და შეელოდა ხოლმე ქალებსა.

ეს დედაკაცი ისე იქცეოდა, ისე ირჯებოდა მოხუცის შეძლებულის კაცის სახლში, რომ ჭიას არ აწყენინებდა. დღეს, ხვალ, ასე მიდიოდა იმათი ცხოვრება მშვიდობიანათ და ტკბილათ.

ცოტა ხნის შემდეგ კაცმა, რაღაცაზე დაფიქრება დაიწყო, მერე დადარდიანდა და ბოლოს გამოაცხადა, რომ ამ დედაკაცს ირთავდა. ყველას გაეხარა ეს ამბავი, რადგანაც ქვრივმა ყველას შეაყვარათა, იცოდა ვის როგორ მოჰქცეოდა და ვისთვის რა ესიამოვნებინა.

ქორწილი გააჩაღეს, ხალხი მოიწვიეს და ჯვარი გარდაიწერეს.

ამ დღიდან ყოველისფერი გამოიცვალა: დედინაცვალმა თვალის დასანახათ შეიძულა ქალები, ქმარი ჩაიგდო ხელში და მთელს სახლობას გენია შეუკეთა.

ამკრათ აღმოჩნდა, რომ ის უწინ თვალთმაქცობდა და გულკეთილათ იმისთვის თურმე იქცეოდა, რომ დიდი ოჯახი ხელში ჩაეგდო და მერე თუთურები აეშვა.

ეს დედაკაცი იქამდის გადაეკიდა თავის გერებს, რომ მათი მოშორება განიზრახა, თუნდა ამისთვის ქალების დახოცვაც დასჭირებოდა.

ოჯახობა დაამხო, რადგანაც არც თითონ უელიდა და არც სხვას აკარებდა. ქმარს საქვეყნოთ ქუდი მოხადა და შერცხვენილს სიცოცხლე გაუჭირა; ყოველ დღე ჩასჩიინებდა: „შენი გომბიოები მომშორეო!“ და დაქალაჩუნებული კაციც, დამონებული ყაჩაღანის დედაკაცისაგან ისმენდა უღმერთოს და შეუწყალებელს ლაპარაკს.

ისა ხედავდა, რომ ოჯახი პირქვე დაემხო, მისი ნაზად და ნებიერთათ აღსრდილი ქალები ეხლა ძონძებში გახვეულნი დადიოდნენ; მუდამ დაღონებულნი, თვალ ცრემლიანები იყვენ და ყოველ წუთს დედინაცვლისაგან გალანძლულნი, ნაცემ-ნაგლეჯნი და ქვეყანაში მოყინებული რჩებოდნენ.

ტკბილი ცხოვრება.

ძალა-მოკლებულმა მამამ ჯერ ღონება დაიწყო, მერე უნდა და ღრდი სმაში განქარებინა და ღოთობას მოჰყვა, მაგრამ ვერა ღონისძიებით საოჯახო ცეცხლი ვერ მოიშორა.

ცოლი დაუსვენებლივ ჩასძახოდა: „მომაშორე შენი გასაქუფი ქალები, თორემ კეტით დაეხცამო!“ და ქმარმაც დაინახა, რომ დედინაცვალი გერებს აღარ ინდობდა. იფიქრა, იფიქრა და გარდასწყვიტა, რომ თავის ქალებიც და თავის თავიც სიკვდილით გარდაერჩინა ჯოჯოხეთურ ცეცხლისაგან. აილო ერთი თოხი, ერთიც ნიჩაბი და წავიდა ტყეში. მივიდა ერთს თურაშაულს ვაშლთან, რომელიც წითლათ დვიოდა და ლაქლაქებდა. ერთს მხარეს მოსთხარა ღრმა ორმო, ზედ დააწყო წერილი წიკვლები და ფარდაგი გადაფარა. ბოლოს ავიდა ხეზე, დაბერტყა ვაშლი და ორმოზე დაფარებულს ფარდაგზე შეაგროვა. მხოლოდ აარჩია სამი ვაშლი, რომელნიც ყველაზე ლამაზი და კაცის თვალის მისაზინდი იყვნენ: ერთი ჩაიდო ზურგთ უკან, მეორე მარჯვენა და მესამე მარცხენა პაჭიკებში. როდესაც ეს ყველა გაათავა, გამობრუნდა შინისაკენ და სახლში შემოსვლისთანავე თავის ქალებს დაუძახა.

— მოდიოთ შეილო, ზურგი მომფხანეთ. ქალი მივიდა და ზურგში ხელის-ჩაყოფისთანავე სიხარულით დაიყვირა. მან ამოიღო ვაშლი და რა დაინახა მისი მშვენიერება აღტაცებულმა დაუწყო კოცნა და ალერსი.

დიდი ხანი იყო, რომ ქალებს ეს სიტკბოება აღარ ენახათ, მათთვის აღარაეინ ზრუნავდა და მამისაგან ვაშლის მოტანამ წარსული ცხოვრება მოაგონა.

— მეც მომეც, მეცა! მისცივიდენ სხვა დები თავის დას, მაგრამ მამამ შეაყენა.

— მოდი, შეილო, შენც პაჭიკი გამხადე, გაუშვირა შუათანა ქალსა.

ქალი მივიდა და პაჭიკის გახდისთანავე წამოგორდა პირველზე

უფრო დიდი და მასზე უფრო დაწითლებული ვაშლი. შუათანა ქალმა შორს გარდასტყარცნა პაჭიჭი, გახარებული დასწედა ვაშლს, ჩაიკრა გულში და ხტუნაობა დაიწყო.

— მე, მე-კი აღარ მინდოდა? გულ-ნატყენათ წამოიძახა უმცროსმა.

— მოდი შენც ეს პაჭიჭი გამხადე. გაუშვირა მამამ მარცხენა ფეხი.

მარცხენა პაჭიჭის გახდაზე კიდევ გამოგორდა ვაშლი!.. ვაშლი, მაგრამ ღმერთო! რა ვაშლი?! ისა სჯობდა ორივე პირველებს, რომლებიც უფროსმა დებმა დაიტაცეს. ამ ვაშლს ერთი გვერდი ჰქონდა მოწითალო და მეორე-კი ქარვისფერი, წმინდა სანთლისაგან ჩამოსხმულს ემზგავსებოდა. სადაც ყვითელი მხარე წითელფერს უერთდებოდა, იქ ვარდისფერს მხარეს ძაფსავით წვნიკი ხაზები ჩაეშვა და ყვითლათ მომღვიეს ნიადაგში იკლაკნებოდა! რამდენადაც ეს წვნიკი ძარღვები ყვითელს უფრო უახლოვდებოდა, იმდენათ ფერს ცვლილობდა და ეს ცვლილება ისე ხელოვნურათ ხდებოდა, რომ კაცი ვერ შეამჩნევდა ერთი ფერი სადა სწყდებოდა და მეორე სად იწყებოდა. უმცროსი ქალი დააკვდა და დაეწაფა ამ ვაშლსა.

აქ შეიქმნა ბუნების ხელოვნურ ფერთა ბაასი; ქალი და ვაშლი შებრძოლდენ, შეეჯიბრენ ერთმანეთს და კაცი უპირატესობას ვერ მისცემდა ვერც ერთს მათგანს.

მამამ შეხედა თავის ქალს, გული აუღუღლა და ცრემლები გარდამოსცივდა. მას მოაგონდა, რომ ცოტა ხანს შემდეგ შეილებს სამუდამოთ უნდა გამოსალპებოდა მისთვის, რომ თავის შეილების სიტკბოებით შენახვა აღარ შეეძლო. ის დასძალა ცოლმა, წაართვა ყოველივე მოსვენება და თავისუფალი მოქმედების უფლება და მთელს ოჯახობას ცეცხლში ატარებდა. მამა შეკუთრებდა შეილებს, მათ გახარებულს სახეებს და ღნებოდა, ღნებოდა ისე, როგორც სანთელი ცეცხლზე.

როდესაც ქალებმა მოიკლეს ვაშლების სურვილი მამას დაეკითხნენ:

— სად იზოგე, მამაე! ეს ვაშლები, სადა?

— ტყეში შეიღებო.

— წაგვიყვანე, მამე, შენი ქირიმე!.. ჩვენც წაგვიყვანე! მივხეიან მამას ხეწნით და კოცნით.

— კარგი, კარგი... წაგიყვანთ, ხვალ დილით წაგიყვანთ! ყრულ უპასუხა მამამ და ცრემლები გარდმოსცვივდა.

ქალებმა რაკი გაიგეს, რომ მამას ტყეში მიჰყვანდა, აღარ იცოდნენ სიხარულით რა ექნათ. ისინი მეტის-მეტათ გამხიარულდნენ და მამას თავ-განწირულებით ხევენა და კოცნა მოუხშირეს. ამ დროს... გაეღო კარი და როგორც ელვა მცხმა იქეჟა და იქუხა დედინაცვალმა.

— აი შე უსირცხვილოე! დაჰკიელა ქმარს, წააეღო ხელი იქვე კედელთან მიგდებულს თახის ტარსა და ერთი თუ ორი, ერთი თუ ორი... ერთსა თუ მეორეს, ერთსა თუ მეორესა.

დედაკაცი გააშრებულდი და გალექებულდი, თმა-გაწეწილი და ცეცხლის მფრქვევი თვალებით ტრიალებდა დაწოკებულს ოჯახობაში და უშვერის პირით ილანძლებოდა. შავი, ჩამურული, ლაშ-დაშ-ვებული და თვალე-დაჰყეტილი ეს დედაკაცი ჯოჯოხეთიდან გამოვარდნილს ემზგავებოდა.

მალე შემოიფანტა იმან თავ-პირ დამტვრეული ქმარი და გერები და როგორც ბრძოლის ველზე გამარჯვებით დაკმაყოფილებული გმირი დოინჯ-შემოყრილი თახის ტარით ჯოჯოხეთის მაშხალასავით გამოიჭიმა.

იმ ღამეს დაბნეული ქალები მეზობლიანთსა შეეფარენ, ქმარი დუქანში წავიდა. ლოთობით გულის გაგრილება უნდოდა, და დედინაცვალმა-კი სტუმრები მოიწვია, გაუკეთა ვახშამი, მოხადა საზედაშე ღვინოს და სტუმრებს ჭერში ქული აკერევიანა.

მეორე დღეა კვირა გათენდა. მახლობელ ეკლესიაში ზარებს დაუწყეს რეკა და სოფელი წირვის მოსმენათ მიეშურებოდა.

აკლებულის ოჯახის დიასახლისიც მორითო-მოიკაზმა, სახეზე იკრა პიშუსტაკი, ფერით ამოიკვერა ლოყები და ჭყატანა ბაღდად-

მოხვეულმა კარგახანს სარკის წინ ტრიალს შემდეგ, გასწია საყდრისკენ.

იმის გასვლისათანავე ოთახში სიფრთხილით შემოვიდა ქმარი. მას სახე ჰქონდა გაყვითლებული, თვალის ძირები ჩალურჯებული, ჩაცვიფრული და თვალებს როგორღაც აფეთებდა. საზოგადოთ მოუხსენრათ იყო და ყოველ წუთსა კრთებოდა.

დიდმა ხანმა არ გამოიარა, რომ მისი სამი ქალიც მოვიდნენ და წყნარათ და ჩუმათ შეშინებულები შემოიპარენ სახლში.

— ძლივს! დაიძახა მამამ და თვალებში რალაცა საბოროტის ცეცხლმა უელვა.

— აქა ხარ მამავ? ჰკითხა ერთმა და სხვა ველარა მოახერხა-რა.

— აქა ვარ, აქ! ბუზღუნით შეუტია იმან და დაუმატა: თქვენ რალათ მოხვედით, რა გინდოდათ აქა?..

ქალებმა შახედეს ერთმანერთს, შეშინდენ და ერთათ კუთხეში მიიკუნჭენ.

— არ გესმისთ! რა გინდოდათ-მეთქი? აიმაღლა მამამ ხმა და ბოლოს გაბრაზებით დაუმატა: უნდა მგელს პირში თავადვე ჩაუცვივდეთ?.. შეგჭამთ მგელი, შეგჭამსთ!.. არ დაგინდობსთ, მოგკლავსთ!..

ამ სიტყვებით წამოაელო მან ხელი ცულსა და გაექანა ქალებისკენ, რომელნიც ცოცხალ-მკვდარსავეთ გაწამებულნი ერთს კუნჭულს მიჰკროდენ და სუნთქვასაც-კი ველარ ბედადენ.

— მოკვდით, მოკვდით! იძახდა გაბრაზებული კაცი და პირიდან ქაფს ცოფიანსავეთა ჰყრიდა.

— მამავ! შესწივლა უნცროსმა ქალმა.

— ჰა! დაიძახა კაცმა და გაშტერებული გაშეშდა.

(შემდეგი იქნება)

გიჟი ლიანვი. *)

შენიერი, ბრწყინვალე თიბათვის დილა იყო. ჩვენ ეზოში სამი შებმული ურემი იდგა და მეურმეები ხელზედ ნაყრდებოდნენ. მე და ჩემი ძმა მოუთმენლად აერბოდით და ჩაერბოდით ზემო სართულიდან ეზოში და ვაჩქარებდით გლენებს, მოსვენებას არ ვაძლევდით:—წავიდეთ, რალა, წავიდეთ! ხომ ხედავთ შუა დღე გახდა, დაგვიცხება, სოფელშიაც ვეღარ მივალთ...

— ოჰ, ოჰ! რა მოუთმენლები ხართ, ყმაწვილებო! შემოგვიტია გამდღომა იასამანამ, რომელიც ურემში ბარგს ალაგებდა.—დააცადეთ, ლუკმა ჩააყლაპეთ ამ საწყლებს! მოესწრობით სოფელში ასელას. მალე ენახამ რომ ახლა იქიდან მოეჩქარებოდეთ ქალაქისკენ...

— ამ წამში დავიძვრებით, ამ წამში, პატარა ქალბატონო! აღერსით მითხრა გიგლა მეურმემ, რომელიც ჩარდანთან ურემის თავზე გამოჭიმული იჯდა და ხელში სახრე და შოლტი მომარჯვებული ეჭირა კიდევ.—ხომ ხედავთ ჯერ დიდი ქალბატონიც არ მორჩენილა სამგზავრო ლოცვას.

— აი მეც მზათა ვარ, თითქო პასუხად მოისმა ბებია-ჩემის სიტყვები და ისიც ურემს მოუახლოვდა. მალე ბებია ურემის თავში ბალიშებზედ გამოჭიმული იჯდა და ჩვენც გვერდში უსხედით. იასამანა ურემის ბოლოზედ იჯდა და შუა ურემი საფეე იყო ბოხჩებით და სხვა-და-სხვა საგზავო სანოვაგით. აქვე ნებიერად წამოგორებული

*) ლიანვი ქ. გორთან თვალ-გადუწვდენელ მინდორზედ იშლება და გორიჯვანის მთასთან უერთდება მტკვარს.

იყო კარგა მოზდილი ტიკჭორა და დიდი შაქრის თაფი; ერთი იმისთვის, რომ მეურმეებს სული არ წასძლოდათ და კახურისთვის პიჩი არ მოესხნათ და მეორე არ დასველებულიყო როგორმე გზაში.

— ღმერთო, ღეთის მშობელო! ხელი გააპყრო ბებია-ჩემმა — კეთილი მოგზაურობა მოგვეც და დავეხსენ ყოველის განსაცდელისაგან! მერე ერთი თვალი კიდევ გადავლო სუყველაფერს და უბძანა მეურმეს დაძრულიყო. უკან დაბარგული ურმები გამოგვეყენენ.

უბნის გოგო-ბიჭები ჭივილ-ხივილით აედევნენ ჩვენ ურმებს და ცნობისმოყვარეობით შემოგვეყურებდნენ ჩარდახ-ქვეშ, შემოგვანატროდნენ სოფლად გასვლას.

— წადით, წადით იქით! საქონელს ნუ ებლატუნებით ფეხებში, უყვიროდა ბაღლებს ბებია, ჩვენ-კი სიცილ ხარხარით ვემშვიდობებოდით მეზობლებს.

— მოგვეცალეთ, მოგვეცალეთ! დასჭყიელა გიგლა მეურმემ და შოლტი გაუტლაშუნა ბაღლებს, მერე სახრე გადაჰკრა თავის ლომა კამბეჩებს და თითქმის სირბილით გაგვიყვანა ქალაქ გარედ.

— ეს რა ხმაურობაა? რა ამბავია? შეჭყვირა ბებია ჩემმა და პირჯვარი გადაიწერა.

— ღმერთო დაგვიფარე! შიშით დაუმატა ჩვენმა მეურმე გიგლამ. უთუოთ ლიანჭვი მოვარდნილა!

— ლიანჭვი აღიდებულა და სულ თან მოაქვს არე-მარე, იმისთანა ზვირთებს მოაქანებს, გეგონება შავი ზღვა აღელვებულა და ქვეყანას წალეკვას უპირებსო, სთქვა მეორე მეურმემ, რომელიც კოფოზედ შესდგა და მიდამო გადაათვალიერა.

— ლიანჭვი მოვარდნილა?.. მერე რალა გვეშველება? როგორღა უნდა გავიდეთ? შიშით ამოიკენესა ბებია... უკან უნდა გავებრუნდეთ... ორი სამი დღის შემდეგ წყალი ჩამოვარდება და მაშინ...

— უკან დაებრუნდეთ?.. ერთი ორი დღე შევიცადოთ?.. გაისმა მეურმეების საყვედური. რას გვიბრძანებ, როგორ შეიძლება. ახლა თითო დღე თითო მილიონათ მიგვაჩნია, ათასი საქმე გვადგია

კარზედ... მაგას ნუ გვიზამთ, ნუ მოგვაცდენთ, აგრემც ღმერთი გადღეგრძელებთ!

— მაშ ზღვას მიეცეთ თავი? შეიღები წყალში ჩაეყარო! შეჰყვირა ბებია-ჩემმა.

— აბა ახლო მივიდეთ, ენახოთ. ადამიანები არა ვართ, რისა გვეშინია. ენახოთ, თუ არაეინ გადის, ჩენც ნუ გადაეშვებით უგზო-უკლოთ! დარბაისლად დაუმატა ჩენმა მოურაემა ნინიამ და თავის იაბო გააკუნტრულმა მდინარისკენ. ურმებიც თან გაჰყვნენ.

წყლის ხმაურობა და თქლაშა თქლუში თან-და-თან ძრიელდებოდა და გულს გვიესებდა შიშით. ჩენ ზედ ვეკვროდით ბებიას და თან ცნობისმოყვარეობით ეუყურებდით თვალ-გადუწვდენელ წყლის კიდეებს.

დიდებული სანახაეი იყო ლიანვის არე-მარე. ატბორებულ ზღვას განზედ გაედგა თავისი სამფლობელო და შუილ-ხუილით მოაქანებდა თავის ღვრია ზვირთებს. დიდრონი, მწვანით მოლილი ხეები, ღობეები, სახლის სახურაეები საოცარს სისწრაფით მისცურაენდნენ მის კიდეებზედ და თვალის დახამხამებამდე ინთქებოდნენ მტკერის შესართაეში.

მდინარის გაღმა გამოღმა რამდენიმე ურემი იდგა, აქა-იქ ცხენოსნებიც დატორტმანობდნენ. სუყეელანი მოჯადოეებულებიეით შეჰყურებდნენ ბუნების მძლავრობას და სიდიადეს. ვერეინ ვერ ბედაედა აფორიაქებულ წყალში შესელას და უკან გამობრუნებასაც თითქო არაეინ აპირებდა.

— რას იტყეით, ასე უნდა ვიდგეთ? ხომ ხედაეთ ლიანეი ჯერ არ აპირებს დამშეიდებას! თქეა ბებია-ჩენმა.

— აბა, ბიჭებო, რას ფიქრობთ? გაებედოთ შესელა, თუ გამოებრუნდეთ? შეეკითხა ნინია მოურაეი მეურმეებს.

— მცურაეები არიან აქ, ქალბატონო, ტინიხიდელი ბიჭები, წყალთან შეჩეეული საქონელი ჰყაეთ, ასე ამბობენ სულ ხელით გაეიტანთ ჩარდახიან ურემს, წყალს არ მიეაკარებთო... გაუბედაეათ სთქეა ერთმა მეურმეთაგანმა.

— ტინიხიდელი მცურაფები?.. აბა, აბა აქ მომგვარეთ, ერთი ენახოთ რას იტყვიან! ტინიხიდელის ცურვა ქვეყანასა აქვს შეტყობილი..

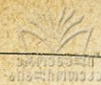
— კისრულობთ, შეილო, ჩენს უენებლად გაყვანას, შეეკითხა ბებია სამ ლომივით წამოსადეგ ვაჟკაცს, რომელთა დაკარწახებული ფეხები და კლავები მოწმობდნენ მათ ძლიერებას — გამოცდილები ხართ?

— გამოცდილები ვართ?! ჰაი, ჰაი გამოცდილები ვართ. ჭაბი ლიანხის პირზედ ვაქვს მოჭრილი და გამოცდილები არ ვიქნებით! მამა მცურაფი გეყოლია და პაპა. ლიანხეს ისე ჩავამტერევეთ კბილებს, რომ ხმასაც ვერ გასცემს თქვენ ურემს.

იმდენი გამბედაობა და სიმტკიცე იყო ამ ვაჟკაცების სიტყვებში, რომ ბებია-ჩემი დასთანხმდა და წყალში შესასვლელად მზადება დაიწყო: შაქრის თავი ჩარდახის გასაყარზედ ჩამოჰკიდა, ტანისამოსის ბონჩები მუთაქებზედ შეაწყო ჩვენ კალთაში ჩაგვისხა, ფერმიხდილი იასამანა ახლო მოისევა და დაიწყო ტუტუნნი: „გორიჯვარო პატიოსანო! წმინდა გიორგი ლახვრით მოსილო, ღეთისმშობელო ქალწულო, ქრისტე მაცხოვარო, თქვენ გვიწინამძღვრეთ, თქვენ მფარველობის ქვეშ შეიფარეთ ჩემი საწყალი თავი და ჩემი პატარა ობლები!

მეურმეებმა ურემები დაათვალიერეს, გაამაგრეს, ბარგს თოკები გაღუჭირეს, საქონელს აპეურები მაგრა დაუნასკვეს, პირჯვარი გაღიწერეს, სასოებით შეხედეს გაბრწყინვალებულ ცას და შეეყვებით ტინიხიდელ მცურაფების ურემს, რომელიც ფონის მაჩვენებლად მიგვიძლოდა წინ.

ჩენი ურემი კარგა ხანს ღრაქა-ღრუჭით მიდიოდა, მაგრა უღა ატბორებულ და გაგიჟებულ ლიანხეს, მაგრამ მალე ატივტივება დაიწყო, საქონელს და ურემის თელეებს ნიადაგი გამოეცალათ და ცურვით იბრძოდა, აპობდა ტყვიისაფით მძლავრად მონადენ ზვირთებს. მეურმე თვალემაჭრელეებული კანკალებდა, ბებია-ჩემია ლოც-

ვის მაგიერად, რაღაც გაუგებარ სიტყვებს ლულულულებდა და თან მაგრა გვიკრავდა გულში მე და ჩემ ძმას.— „შვილებო, ძვირფასო შვილებო, რაზენ დაგლუბეთ, წყალში რად ჩაგყარეთ ჩემის ხელით! რა მოვიქმედე მე თვალ დამდგარმა! მეურმეების ხათრით თქვენ რად გაგწირეთ... ღეთაება უცვალებელო, გადაგვარჩინე ამ განსაცდელს და სამღეთოს გადაგიხდი, მუხლ-მოდრეკილი მოვალ შენ კარზედ...“

„ღმერთო, ღმერთო! ვილუბებით, ვალუბებით, გვიშველეთ! „მოდისმოდა აქედ-იქიდგან მეურმეების ღრიალი, ყველამ გონება დაჰკარგა, მხოლოდ ტინიხიდელი ბიჭები იყვნენ ჩუმათ და თვალს არ აშორებდნენ ჩვენ ურემს. უცებ ერთი იმათაგანი გადმოხტა წყალში, მას მოჰყვა მეორეც და თვალის-დახამხამებამდე ორივე დაეკონწიანდნენ ჩვენი ურმის იმ მხარეს, რომელიც ის იყო უნდა აყირაებულყო და შეუტყის თაგრეტ-დასმულ მეურმეს: „წყალს ნუ უყურებ ყურყუტო, შოლტი, შოლტი საყევარს, შოლტი საყევარს. ნუ გეშინიანთ, ნუ გეშინიანთ, ღმერთი მოწყალეა, მალე გავალთ, ნუ გეშინიანთ!“

ურემი წყლით აივსო, წელამდინ წყალში ვისხედით, ბოხჩები ტივტივებდნენ, შაქრის თავი შუა წელამდინ ჩამოდნა, მხოლოდ ტიქტორა იწვა განაბული, შეუნძრევლად.

იასამანას გულსშემოვყარა, ბებია სასოწარკვეთილებამ შეიპყრო და თითქო აუცილებელ მხვედრს თავი მისცა... მხოლოდ ჩვენ, ბავშვები ვაჭყეტდით თვალებს და დაჟინებით მოველოდით ნაპირის დანახვას.

წამით სუყველაფერი მიჩუმდა, თითქო ღიახვის შფოთვაც მისწყდა, ყველას შიშის ზარმა თვალთ-მხედველობა დაუბნელა...

უცებ ურმის თვლებმა ისევე ქვიშაზენ ღრიჭინი დაიწყეს. მცურავებმა ურემს ხელი მოაშორეს და სიხარულით ჩარდახ-ქვეშ შემოგვძახეს: „მოგვილოცავს, მოგვილოცავს! ახლა-კი სამშვიდობოს გავედით!“

ყველა გონს მოვედით, ყველას გულიდგან ალტაცების კვილი

ამონდა. ბებია მსურველედ გადაგვჩვენია და ღმერთს მადლობა მი-
უძღვნა.

რამდენიმე წამს შემდეგ ურმები მშვენიერ ქალაში გაჩერდნენ,
საქონელი უხვით მოთენილი ბალახზედ გაუშვეს, ნაჩიყალით ძრიე-
ლი ცეცხლი გააჩინეს და სისველისაგან აკანკალებული სხეული მის
სიცხოვლებზედ მალე გაფითებთ და ვითომ აქ არაფერაჲ ისე გავი-
ქცით მინდორზედ და ყვავილებს კრეფას შეეუდექით.

„კიდევა გნახავ, ლიახვო, გეხვეოდნენ კოლოები

შიგ ბიჭები ბანაობდნენ და ტიტველი გოგოები!“

მოგვესმა მაღალი, მხიარული „სუფრული“ და ურმებისკენ გა-
ვექანებით. იქ ცეცხლს გარშემო მხიარულად შემომსხდარიყვნენ მე-
ურმეები, ტინიხიღელი ჩვენი მხსნელი მცურავეები და კახურიტ შე-
ზარხოშებულნი ლიახვს ძასხარად იგდებდნენ.

ბებია, ლიახვში გაციებულის ღვინით, უხვად გაუმასპინძლდა
გლენებს. სიმღერას თამაში მოჰყვა და თუმცა მზე ძალზედ გადაწვე-
რილი იყო, როდესაც ჩვენი ურმები კვლავ გზას გაუდგნენ, მეურ-
მეები მაინც ბედს არ ემღუროდნენ დაგვიანებისათვის.

ასეა ქართველი კაცის ადამი, ის გულს ადვილად არაფრით გა-
იტებს და ჭირს ყოველთვის ღვინით მოიხდის.

ქკ. გაბაშვილისა.

კახთ-ბატონი თეიმურაზ პირველი.

რუსის დესპანობა მეცXVII საუკუნეში

I

მეჩვიდმეტე საუკუნეში ყაენების მფლობელობამ მეტად შეაფიწროა კახეთი. კახთ-ბატონნი ალექსანდრე მეორე და თეიმურაზ პირველი არ გამაჰმადიანდნენ, მულამ ეურჩებოდნენ ყაენის უფლებას და, სამეფო რომ სპარსთა მტარვალობისაგან ეხსნათ,

ცებდნენ რუსეთის შველას. ამის გამო განშირდა კახთ-ბატონებსა და რუსთ ხელმწიფეებს შორის მოციქულობა და მიწერ-მოწერა. ალექსანდრესი და თეიმურაზის მეფობის დროს, სამოც-და-ხუთის წლის განმავლობაში (1586—1651 წ.) თერთმეტჯერ გაიგზავნა ქართველი დესპანი მოსკოვს და ამდენჯერვე ეწვია კახეთს რუსის დესპანი. ბოლოს თვით თეიმურაზ მეფე ეახლა რუსეთის მეფეს ალექსეი მიხაილოვიჩს და ხელზე კოცნით თავი შეაფედრა.

უმთავრესი საგანი ამდენ მოციქულობისა ერთი და იგივე იყო: გვიხსენით ურჯულოებისაგან. კახთ-ბატონები რუსთ ხელმწიფეებს ჯარის გამოგზავნას ევედრებოდნენ, სთხოვდნენ ფულსაც, მოძღვრებს და ხელოსნებს დავიწყებულ სჯულისა და აზრებულ ეკლესიების აღსადგენად. სამაგიეროდ ყმობას უფიცებდნენ და ძღვენს უგზავნიდნენ.

შორს იყო მაშინდელი რუსეთი, — მოსკოვიდან კახეთამდე თვეობითა და წლობით მგზავრობდნენ, — და ჯარის გამოგზავნა მეტად ძვირად დაუჯდებოდა რუსთ ხელმწიფეს. ამიტომაც მუდამ გასტროუბით კახ-ბატონებს რუსის ჯარის იმედი.

რუსეთის მეფეები თავიანთ ჯარს თუ არ იმეტებდნენ, შველის ქადილს კახთ-ბატონებს მაინც არ აკლებდნენ. ნუგეზად-კი უგზავნიდნენ ოქროსა, სიასამურს, ხატებს, ხელოსნებს, ბაზიერებს, მეთოფეებს. — სამაგიეროდ ითხოვდნენ ყმობისა და ერთგულობის ფიცის შენახვას და, სანამ საქართველომდე ხელი მიუწვდებოდათ, თავიანთ ტიტულს ერთი წოდებაც მიუმატეს: *Государь иверскія земли и грузинскихъ царей.*

ვერაფერი სიკეთე დააყარა კახეთს ამ ფუჭმა მფარველობამ. რუსების დესპანობას ყენი მუდამ ეჭვის თვალით უყურებდა; მეფის ფიცი, რუსთ ხელმწიფისათვის მიცემული, ყენს თავის ყმის ღალატად მიაჩნდა და მისის ჯავრის ამოსაყრელად მრავალ გზის იკლებდა და ანადგურებდა კახეთს. ასე გადმეტარეს ყენი ალექსანდრე და თეი-

მურაზ მეფეებმა, თეითონაც თავი დაიღუპეს და კახეთიც წახდინეს მოსკოვის საჩუქრების გულისათვის.

ამ მეფეების გამოცდილება ვერც მათმა მემკვიდრეებმა გამოიყენეს და რუსეთის ერთგულობასა და იმედს ისე გადასდეს თავი, რომ ბოლოს თავიანთი მეფობაც მოსპეს.

ჩვენთვისაც გამოუსადეგარი იქნებოდა ეს დაგვიანებული ისტორიული გამოცდილება, რუსის დესპანებს რომ თავიანთ თანამდებობის ასრულებაზედ ვრცელნი მოხსენებანი არ დაეწერათ მოსკოვის მეფეებისათვის მისართმევად. რუსის დესპანი, როგორც კაი ბეჯითი და ერთგული მოხელე, წელილად, თითქმის დღით-დღე უამბობდა თავის პატრონს ნახულსა და გაგონილსა და ამგვარად შეგვიანება ძვირფასნი ცნობანი მაშინდელის კახეთის ცხოვრებისა, რომელნიც ჩვენს მემკვიდრეებს „ქართლის ცხოვრებაში“ არ შეუტანიათ. ასეთია სხვათა შორის კნიაზ ფეოდორ ვოლკონსკის დესპანობის ამბავი, რომელიც მინდა ჩემს მკითხველს მოეხსენო.

მაგრამ, სანამ ამ ამბავს დავიწყებდე, საჭიროა ორიოდ სიტყვით გავიხსენოთ რა ყოფაში იყო იმ დროს კახეთი.

II

ძნელია კაცმა ორიოდ სიტყვით გამოსახოს კახეთის მაშინდელი მდგომარეობა. თეიმურაზის ხანგრძლივ მეფობის დროს (1605 — 1664 წ.) კახეთის ცხოვრება ნამდვილი წამება იყო. სხვა მრავალი ჭირი რომ არ ჩამოეთვალათ, მარტო შაჰ-აბასის ორი შემოსევა (1615—1617 წ.) კმაროდა ქვეყნის ძირიანად ამოსაგდებლად. ეს შემოსევა კახეთს ღვთის რისხვასავით დაატყდა. ციხე არ დარჩა დაუნგრეველი, საყდარი არ დარჩა გაუძარცველი. ყაენმა აიკლო ქვეყანა და ოთხმოცი ათასი სული ქართველი სპარსსთს გადაასახლა. ვეება გავერანებული ადგილები დარჩა უშენი და ტყეებით დაიბურა. კახეთი სისხლისაგან დაიცალა და გაველურდა.

რაც გაწყვეტასა და სპარსეთში გადასახლებას ხალხი გადარჩა, ის შინაურ მტრობისა და შუღლისაგან იქნეჯნებოდა. ლეკები ხომ ისე გათამაძნენ, რომ დასუსტებულ კახეთს დარბევით არ ასვენებდნენ, და ბოლოს გალმა მხარის ნაწილი (ახლანდელი ზაქათლის მაზრა) ჩამოაცალეს.

თითონ თეიმურაზ მეფეს საკვირველი ბედი ჰხვდა. არა მგონია ბაგრატიონთ სამეფო გვარში ვისმე უარესი გაჭირვება და უბედურება სწევოდეს, რაც თეიმურაზ მეფეს დაატყდა თავის დღეში, როგორც შინაურს ცხოვრებას, ისე მეფობაშიაც.

ორმოც-და ცხრამეტი წელიწადი ატარებდა მეფის სახელს თეიმურაზ, მუგრამ მეფობით-კი ძლიეს ოც-და-თორმეტი წელი იმეფა, დანარჩენი ოც-და-ხუთი წელიწადი ექსორიაში გაატარა. ოთხჯერ ტახტიდან ჩამოგდებული და სამშობლოდან განდევნილი, ხან იმერეთს იმალებოდა, ხან მთებში, ხან სტამბოლს ეძებდა შეელას, ხან მოსკოვს. თავის სამეფოშიაც ამ მაწანწალა მეფეს ჭერი არა ჰქონდა, თავი შეეფარებინა. აოხრებულს კახეთში აქა-იქ დაწოწილებდა, თან-ჩატურიდან ქოხში გადადიოდა და ალაჩუხიდან კარაეში.

ცოლ-შვილის მოყვარეს მეფეს ახალგაზღობაშივე მოუკვდა საყვარელი ცოლი და მერე ღრმა სიბერეში მეორედ დაქვრივდა. ყაენმა დასტყუა მხეცლად ორი მცირეწლოვანი შვილი ლევან და ალექსანდრე და დედა ქეთევან დედოფალი; მერე ერთი შვილი მოუკლა, მეორე სამუდამოდ დაუსახინჩრა და დედა, ათის წლის პატიმრობის შემდეგ, აწამა. ცოლის ძმა, ქართლის მეფე ლუარსაბ, რომელიც მიემხრო თავის სიძეს სპარსთა წინააღმდეგ საომრად, ისიც შეიპყრო ყაენმა ცბიერებით და მოჰკლა. ნორჩი ქალი თინათინ ყაენმა წაართვა და ცოლად შეირთო. ერთად-ერთი შვილი და მემკვიდრე, ჭაბუკი და გულოვანი, მამის იმედი დათუნა ბატონიშვილი, ომში მოუკლეს. ესეც არ აკმარა მწარე ბედმა: სამი შვილი-შვილიც, სიყრმეში დახოცილი, უნდა მოეტირნა მოხუცებულს მეფეს.

სპარსეთში გაზრდილი, სპარსულის ენისა და ლიტერატურის

მკოდნე, სპარსულ პოემების მთარგმნელი, თეიმურაზ მეფე მტკიცე ქრისტეს მმოსაფი იყო და თავდადებული მამულის შვილი. თავისი სიცოცხლე სამშობლოს განთავისუფლებას შეაღია და ქრისტეს სჯულისთვის ყველა ჭირი აიტანა.

მარტო ებრძოდა უძლიერესსა და უცბიერესს ყაენს დიდს შაჰაბასს და დამარცხდა, შემოიერთა ქართლი და მაინც დამარცხდა. ეძებდა შეეღას ხონტქრისას და რუსთ ხელმწიფისას, რომ მოეხსნა სპარსთა უღელი და ორჯელვე მოსტყუედა. ბოლოს, დაუძლოურებული და ქედ-დადრეკილი ეახლა იმავე ყაენს და შენდობა სთხოვა.—„ბედნიერმა ხელმწიფემ“ აჩუქა შენდობა, მაგრამ მაინც შეუტაცხყო დამარცხებული მეფე და გაგზავნა საცხოვრებლად ასტრახადს. აქ განისვენა მეფემ, ბერად შემდგარმა, შფოთიერ ცხოვრებისაგან.

III

1628 წ. მოკვდა დიდი შაჰაბასი და კანეთმა სული მოიბრუნა. სპარსეთში დიდი მტარვალის სიკვდილის შემდეგ აუცილებელია არეულობა. მაშინ ყველა დაჩაგრული და დაპყრობილი ხალხი განზე იწევს, ჰლამის თავი უღელს დააღწიოს, და გუშინდელი დიდებული და ძლიერი სახელმწიფო დღეს ირღვევა. ახლად გამეფებულმა ყაენმა ჯერ შრავალ მეტოქესა და შინაურს მტერს უნდა სძლიოს და მერე, თუ ძალა და ნიჭი შესწევს, ხელ-ახლა დაიბრუნოს ხმლით დაკარგული ქვეყნები და კვლავ შეაკაწიწოს დიდი სახელმწიფო. სანამ-კი ყაენის ტახტი ირყევა და მისი ხელმწიფება სუსტია.

ასეთივე დროებითი სისუსტე სპარსეთისა მოჰყვა შაჰაბასის სიკვდილსა და შაჰსეფის გამეფებას. თეიმურაზ მეფემ იხელთა ეს დრო, მოაკვლევინა ქართლის მეფე სვიმონ II და მისი სამეფო შემოიერთა. გაძლიერდა თუ არა თეიმურაზ, ამოიყარა ჯავრი ძველი მტრებისა, მიუსია შეერთებული ჯარი ქართლს-კანეთისა ლეკეთს, ადგი-ბეიჯანს, ბარდას, ყარაბაღს, შამშადილს, ხაზახს და მუსრი გააგლო.

ასე იმეფა მორჭმით თეიმურაზ მეფემ ხუთს წელიწადს და ამ დროს არც ხონთქრისა ეწინოდა, არც ყაენს ერიდებოდა და რუსთ ხელმწიფე არც-კი მოჰკონებია. მაგრამ მოიცალა მისთვისაც შაჰსეფიმ და მოულო ბოლო მის ძლიერებას. ყაენმა უბოძა ქართლი ხოსრო-მირზას, ქართლის მეფის დაუთ-ხანის შვილს, რომელიც სპარსეთში გაიზარდა და დაბერდა, და გამოგზავნა დიდის ლაშქრით სამეფოს დასაპყრობლად. ხოსრო-მირზამ განდევნა თეიმურაზ მეფე, დაიჭირა ქართლი და გამეფდა როსტომ მეფის სახელით; კახეთში-კი დაჯდა გამგედ სპარსელი სალიმ-ხანი.

თეიმურაზ მეფე იმერეთს გაიქცა და სამი წელიწადი ებრძოდა როსტომ მეფესა და სელიმ-ხანს, სანამ კახეთს დაიბრუნებდა და მრავალის ძღვენითა და მოჩილებით ყაენის გულს მოიგებდა.

ამ გაჭირვებაში-ლა მოაგონდა კახთ-ბატონს რუსთ ხელმწიფე და აახლა თავისი ელჩი ნიკიფორე მიტროპოლიტი. ეს ნიკიფორე,— ამბობენ ტომით ბერძენი,—მეფის ნამსახურევი და ნაერთგულევი, დიდხანია დიპლომატიურ საქმეებს ურიგებდა თეიმურაზს. მრავალჯერ ნამყოფმა ისპანს, სტამბოლს, რომს, მადრიტს, მოსკოვს, ახლაც 1633 წ. იკისრა რუსთ ხელმწიფის წინაშე დესპანობა.

ძლიეს ერთის წლის შემდეგ მიაწია ნიკიფორე მიტროპოლიტმა მეფეს მიხაილ ფეოდოროვიჩს და მოახსენა კახთ-ბატონის შენათვალი. თეიმურაზ მეფე სთხოვდა მფარველობას და მეშველ ჯარსა, რომ დაეპყრო ლეკები და გაექრისტეანებინა, სამაგიეროდ რუსთ ხელმწიფეს აბარებდა სრულიად საქართველოს მისის ეკლესიებითა და წმინდანებით უკუნითი უკუნისამდე.

გავიდა კიდევ ერთი წელიწადი სანამ რუსთ ხელმწიფე გადასწყვეტდა სამაგიეროდ დესპანის გაგზავნას. დესპანად დაინიშნა კნიაზ ფეოდორ ფეოდოროვიჩი ეოლკონსკი, რომელსაც გააყოლეს ერთი მდივანი, ერთი მთარგმნელი, ორი თარჯიმანი, ორი მწერალი და ორი ბაზიერო ქორ-შავარდნებითა. დესპანობაში წილი ჰქონდა სამღვდლოებასაც: იოსებ არქიმანდრიტს, ორს მღვდელს და ერთს დიაკ-

ვანს, რომელთაც მიჰქონდათ ორას ორმოცდაათი ხატი. ამას გარდა დესპანებს ახლდა რამდენიმე მხატვარი ოქრო-ვერცხლითა, ფერადებითა და სხვა სამხატვრო მასალით საქართველოს ეკლესიებში ხატების გასასწორებლად, და ერთიც მეშუშე სალმანდითა, *) რკინითა და სხვა მასალით ეკლესიის სარკმელების შესაკეთებლად.

დესპანებს ჩააბარეს რუსთ ხელმწიფის წერილი კახთ-ბატონისათვის მისართმევი. წიგნში ეწერა: ვისმინეთ აჯა და მოხსენება შენო. გიწყალობებთ ჩვენს მფარველობას და შენს სამეფოს დაეცავთო. ჩვენი წარმოგზავნილი დესპანები კნიაზ ფეოდორ ეოლკონსკი და დიაკ (მდივანი) არტემი ხვატოვი მოგახსენებენ რა პირობით მოგნიჭება ჩვენი წყალობაო. ამავე დესპანებისათვის დაგვივალეზია დაათვალიერონ შენი სამეფო. ეკლესიებსა და წმინდათა ნაწილებს-კი ჩვენი წარმოგზავნილი სამღვდლოება დაათვალიერებს და მოგახსენებსო.

ამ სამღვდლოებას რუსთ პატრიარხმა იოსებმაც გამოატანა თეიმურაზ მეფისათვის წერილი. პატრიარხი აგულეზდა მეფეს დაეცვა ბერძენთა სჯული ყოვლითა სიწრფოებითა და რუსთ ხელმწიფისათვის ერთგულობა შეუცვლელად.

დესპანებს დასტურლამაც (ინსტრუქცია) მისცეს. კნ. ეოლკონსკის უნდა შეეგონებინა კახთ-ბატონისათვის, რომ რუსთ ხელმწიფე მტრების მოსაგერებლად შემწეობას აღმოუჩენს, თუ მეფემ შეჰფიცა მორჩილება და დაუმტკიცა ერთგულობა.

ასეთი იყო მოსკოვის დიპლომატია. რუსთ ხელმწიფის დაპირებულ მფარველობისათვის კახთ ბატონს წინაღვე ყმობასა და ერთგულობას აფიცებდნენ. ჯერ ერთი მეომარიც არ გამოეგზავნათ მეფის საშველად და საქართველოს მუშტრის თვალით-კი შინჯავდნენ. რამდენიმე ხატისა და შუშის სამაგიეროდ ხალხს ეკლესიებს უჩხრევდნენ და მისის სჯულის გასწორებას ლამობდნენ.

*) გაშკვირვალე ქვა.

IV

რუსის დესპანი თავის ამალით და თეიმურაზ მეფის ელჩი ნიკიფორე მიტროპოლიტი წამოვიდნენ მოსკოვით ასტრახანს თიბათის 9-ს 1637 წ.; მერე ასტრახნიდან გაემართნენ ზღვით 1 ლენობის-თეეს და იმავე თვის 11-ს ჩავიდნენ თერლაში. რადგანაც ზამთარი მოახლოებულ იყო და დათოვლილს კავკასიონის მთებს ვერ გადალახავენ, დესპანებმა ზამთარი თერლაში გაატარეს.

თერლადან დესპანები მხოლოდ 4 მაისს 1638 წ. წამოვიდნენ საქართველოსაკენ და ძლიერ მარიამობისთვის დამდეგს შემოვიდნენ თერგის ხეობაში, სადაც დახვდა სალთხუცესი რევაზ-ბეი ჩოლაყა-შვილი, ქართველის ჯარით, თეიმურაზ მეფის გამოგზავნილი მისაგებებლად და გამოსაცილებლად. რევაზ-ბეიმ დესპანებს ბედნიერი მგზავრობა მიულოცა და მეფის შენათვალის მოახსენა: რაც აქამდის მგზავრობაში გაჭირვება გამოიარეთ, ისე მიიჩნიეთ ვითომც ქრისტეს გულასათვის გამოგველოთო.

ასეთის ვაი ვაკლახით მგზავრობდნენ იმ დროს.

ორი დღის სიარულის შემდეგ მგზავრებმა მიაწიეს თეიმურაზ მეფის ბანაკს. კახთ-ბატონს ახლდა 600 მეომარი, ქვეითი და ცხენოსანი, თვალადნი ვაჟკაცნი, შეიარაღებულნი შეილდ-ისარითა, შუბით, თოფით და ხმლითა.

აქამდის რუსის დესპანები საქართველოში არაგვის ხეობით შემოდოდნენ ხოლმე; ახლა-კი რადგან არაგვის ერისთავი ზაალ კახთ-ბატონს ემტერებოდა, მის სავრისთაოში რომ დესპანები არ გაეტარებინათ, ფშავ-ხევსურეთზედ წამოიყვანა. დესპანებს წინ რევაზ-ბეი მიუძლოდა, თითონ მეფე-კი თავის ჯარით უკან მოსდევდა, რომ მტერი მოულოდნელად არ დასცემოდა. ასე იარეს დიდის სიფრთხილითა და გაჭირვებით პანკისამდე, სადაც სცხოვრებდნენ უბრალო ქაზებში კახეთის დედოფალი ხორეშან და დავით ბატონიშვილი. ამ მივარდნილ სოფელს შემოხიზნულიყო დროებით მეფის სახლობა, რადგან

აქაურობა სპარსელების აოხრებას გადაჩინოდა და სარჩო ადგილად იწოვებოდა.

დესპანები მეფის სადგომს ქვეით, ალაზნის პირს, დააბინავეს, ცოტა ხანს შეასვენეს და ენკენისთვის დამდევს გაისტუმრეს ალავერდის მონასტერში, სადაც უნდა გადაეხადათ დარბაზობა დიდებით და გამოჩინებით.

რადმენივე დღის შემდეგ ჩამოვიდა ალავერდს თეიმურაზ მეფე, დაეით ბატონიშვილითა და ამალით. რუსის დესპანები, რომელნიც მონასტრის ქვეით, ალაზნის პირს, დაებინავებინათ, მიიწვიეს სადარბაზოდ ნიკიფორე მიტროპოლიტმა, რევაზ-ბეიმ ჩოლოყაშვილმა და მისმა შეილმა ნოდარ მოურავმა. მეორე დღეს გამოემართნენ ცხენებით დესპანნი მონასტრისაკენ. წინ მიუძღოდნენ აზნაურები. მონასტრის ჭიშკართან რომ მივიდნენ, ცხენიდან ჩამოხდნენ.

მონასტერს გალაგანი ჰქონდა შემორტყმული ოთხის კოშკით და ჭიშკარით. ჭიშკარზედ იდგა სამრეკელო, ორის პატარა ზარით. გალაგანი და კოშკები დანგრეული იყო.

ჭიშკარის წინ დესპანებს ორი აზნაური დაუხვდა, კარგბში — რევაზ-ბეი ხუთის მხლებელით და წაუძღვა მეფის დარბაზისკენ, მარცხნივ. რუსის სამღვდლოება-კი მოშორდა დესპანებს და შევიდა ტაძარში. კიბეზედ დესპანებს მკლავი დაუჭირეს და ისე აიყვანეს. დარბაზის კარში კიდევ ორი აზნაური დაუხვდა და დარბაზის შუაგულობას მიეგებნენ ზუბედე ალავერდელი მთავარ-ეპისკოპოსი და ოთხი ეპისკოპოსი, რომელთაც წარადგინეს დესპანები მეფის წინაშე.

სიფე-დარბაზი ვეება ოთახი იყო, სიგრძით ოცის საჩენისა და სიგანით ხუთისა, ხალებით დაფენილი. მეფის დასაჯდომს ადგილას ჭრელი ნარმა გაეშალათ; ზედ ეგო თეთრი ქეჩა, რომელზედაც ფერადებით სხვა-და-სხვა პირუტყვი და მცენარეები იყო ნაკერი. ქეჩაზედ ფარჩის მუთაქა იდო და მუთაქაზედ კახთ-ბატონი ბძანდებოდა.

თეიმურაზ მეფე შუა ტანის კაცი იყო, ორმოც-და-ათის წლისა; მხარ-ბეჭ განიერი და ოდნავ მოხრილი, პირ-თეთრი და დაჩენჩილი,

თვალ-ჭრელი და აჭარხლებული, წვერ-შეკრეჭილი და შეღებილი; ტანთ სპარსულად ეცვა სუფთად და ფრჩხილები ინით ჰქონდა შეღებილი.

მეფეს მარჯვნივ უჯდა დაეით ბატონიშვილი, ოცის წლის ჯაბუკი, მამაზედ უფრო ტანიანი; მამასავეთ პირ-თეთრი და თვალ-ჭრელი. თავ-წვერ მოპარსულს, თხემზედ ერთი ბლუჯი თმა დაეტოვებინა და მგლოგიარობის ნიშნად ერთი უღვაში გაეპარსა; ეს ქოჩორი და ცალი უღვაში ინით შეეღება. ბატონიშვილსაც ტანთ სპარსულად ეცვა.

ბატონიშვილის ქვეით იდგნენ ნიკიფორე მიტროპოლიტი, რევაზ-ბეი სალთხუცესი და ათი სხვა დიდებული, მეფის მრჩეველნი. ამათ ქართულად ეცვათ და კალმუხის ქუდი ეხურათ; თავ-მოპარსულებს ზოგს ქოჩორი ჰქონდა, ზოგს არა. მეფის მარცხნივ მღვდელ მთაყარნი ისდნენ. ზებედე ალავერდელს შავი მანტია ემოსა მდინარეებით; ზოგი ეპისკოპოსი-კი მაუდის ჩოხით იყო და ბერძნულის მიტრით.

დარბაზობამ დიდხანს არ გასტანა.

კნიაზ ვოლკოვსკიმ თეიმურაზ მეფეს რუსთ ხელმწიფის სალამი მოახსენა. კახთ-ბატონმაც მოიკითხა მეფე მინაილ ფეოდოროვიჩი და მისი სახლობა და დასძინა: „არა მხოლოდ ჩემი თავი,—ჩემი თანა მეცხედრე, ჩემი შვილი დი სრულიად საქართველოც ჩამიბარებია დიდ ხელმწიფისათვისაო“. მერე უბოძა დესპანებს ხელი საკოცნელად, თითონ-კი შუბლში ჰკოცნიდა.

და ამით დასრულდა პირველი დარბაზობა. დესპანობის საგანზედ ლაპარაკს არ ეშურებოდნენ.

სა. საჩაჯიშვილი.

(შექდები იქნება)

ფიზიკური გეოგრაფია.*)

(პროფესორი გეიკისა)

IV. დედამიწის ზედაპირის დანგრევა, დაშლა.

ამოდენიმე ასის წლის წინეთ აგებულს ძველს ქვის შენობას ყველა პირველის შეხედვით ცნობილობს. ამისთანა შენო-

ბის კედლები ძალზე დაძველებულია, დრო-ჟამისაგან დაფუტუროვებული, დაშლილი. თუ რამ მხატვრობა ან წარწერა იყო ამ შენობაზე ისე გაცვეთილა, წაშლილა, რომ მათი გარჩევა შეუძლებელიდა. სასაფლაოზედაც ამასეე ვამჩნევთ. რაც უფრო დიდხნისაა საფლაოების მით უფრო დაზიანებული, დაშლილი, გაქმულ-გამოქმულია. რალა თქმა უნდა ამისთანა ქვაზე წარწერის გარჩევა ტყუილი ცდა იქნებოდა.

დრო-ჟამისაგან მაგარი ქვების ამგვარი დანგრევა, დაშლა ყველასათვის ცნობილი მოვლენაა. ხოლო თქვენ, პატარა მკითხველებო, გიფიქრიათ რა არის ამ ნგრევის მიზეზი, ან კიდევ ამ ნგრევის რა მიზეზი აქვს? ადამიანის ხელით გაკეთებული შენობა რომ ინგრევა, იშლება ეს კიდევ აღვილი შესამჩნევია, წარმოსადგენი, რადგან შენობა კაცის ხელმა, კალატოზმა ააგო, ყოველი ქვა კალატოზისაგან არის გამოკაპიტებული და გალამაზებული.. მაგრამ ამის-

*) იხილეთ „ჭეჭილი“ № III.

თანა ნგრევა, დაშლა მარტო ადამიანის ნამოკმედარზე-კი არ ხდება, არამედ მთელ დედამიწის ზურგზედაც. დიან, მიწის ზედაპირი ინგრევა და იშლება. ამას რომ ვამბობთ თქვენ ცოტა არ იყოს გეუცხოებათ, მაგრამ დააკვირდით ახლო-მახლო ძველს შენობებს, დაათვალიერეთ კლდეები, მდინარის ნაპირები და დარწმუნდებით ჩვენს სიმართლეში.

ყოველს კლდის ძირში ნახვით ცოტა თუ ბევრს ქვების გროვას; ეს ქვები კლდის მწვერვალოდან გადმოცვინულან. დიდი ზამთრის შემდეგ ქვათა გროვა კიდევაც იმატებს. საზოგადოთ ცნობილია, რომ სადაც დიდი ზამთარი იცის იქ ქვათა შრეები ყინვისაგან უფრო ზიანდება და ინგრევა. ამ მოვლენას, ნგრევას ვერაერთად ქვის შრე, თუნდ ძალზე მაგრათ შეზავებული ვერ ასცდება. დიან დედამიწაზე ყოველსფერი ინგრევა და იშლება. მერე ეს რანაირათ ხდება? სანამ ამას გაეგებდეთ გაეხსენოთ ზემო ნათქვამი ნახშირბადის სიმჟავის მოქმედების შესახებ (იხ. „ჯეჯილი“ მარტისა). ჩვენ მაშინ მოგახსენებთ რომ წვიმის წყალი ჰაერიდან ნახშირბადის სიმჟავეს იკრფეს და მიწაში გაჟეენის დროს ქვათა შრეებს ხსნის, გასჭამს-თქო. სწორეთ ამნაირივე თვისებისა დედამიწაზე დაგუბებული თუ მიმომდინარე წვიმის წყალიც. წყალი სიმჟავის საშუალებით ხსნის და თან იტაცებს ქვათა შრეების იმდენ ნაწილს, რამდენიც გახსნა და წაღება შეუძლია; თვით იმისთანა მაგარი შრე, როგორიც კირ ნარევი შრეა შეიძლება წვიმის წყალმა მთლათ გახსნას და თან წარიტაცოს. ზოგჯერ წვიმის წყალი შრეების შემაზავებელ ნივთიერებათ გასჭამს და ხსნის და შრეებიც ამის შემდეგ, რასაკვირველია, სულ დანგრევა დაიშლება და ქვიშათ იქცევა. მაშასადამე ერთი იმ მიზეზთაგანი, რომელიც ანგრეეს და შლის ქვათა შრეებს არის ნახშირბადის სიმჟავე, რომელსაც ჰაერიდან წვიმა იკრფეს.

ქვათა შრეების ნგრევას, დაშლას მეორეს მხრით დიდად ხელს უწყობს მჟავადი, წყლის შემადგენელი ნივთიერება. რკინის ნაქერი რო დიდხანს ჰაერზე დარჩეს ქანვს მოიკიდებს. იცით ალბათ ისიც, რომ რკინის მათეულები ცვდება, ქანგდება. ეს ქანგი რომ კი-

დევაც აფხიკოთ მავთულებს დანის პირით, მაინც მალე ახალი ჟანგი გაუჩნდებათ. ჟანგი რთული ნივთიერებაა მჭაებადისაგან და რკინისაგან შეზავებული. და ეს ჟანგი ქვის შრეებზედაც სწორეთ ისე მოქმედობს როგორც მავთულებზე. მჭაებადის ზედ მოქმედებით შრეს ჟანგი უჩნდება, ხოლო როცა წვიმა ამ ჟანგს წარეცხავს მჭაებადი ახალს პირზედ კელაე ჟანგს გააჩენს, ამასაც შემდეგ წვიმა წარეცხავს, ჩნდება კიდევ ახალი ჟანგი და ასე თან-და-თან ცვლება ქვათა შრე.

დედამიწის ზოგიერთ ნაწილებს ყინვაჯ ანგრევს. ყინვის მოქმედება თქვენ შეიძლება კიდევაც იცოდეთ. ზამთარში, მაგალითათ, ხშირათ წყლის სადენი მილები, საზოგადოთ წყლის ჭურჭელი, სკდება. მერე რა არის ამის მიზეზი? ისა რომ წყალი როცა ყინვათ გადადის ფართოვდება, ყინვა უფრო მეტს ალაგს იჭერს ვიდრე წყალს ეჭირა.

ჭურჭელში გაფართოვებული ყინვა მის კედლებზე მძლავრათ აწეება. კარგი თუ კედლები მაგარია და ყინვის მოქმედებას გაუძლო, თუ არა და კედლები დასკდება, დაიშლება. თუ არ გჯერათ სცადეთ და ყინვიან ღამეში წყლით საესე თიხის დოქი გარეთ გადგით, მეორე დღეს დოქის მაგივრათ მარტო ნამტვრევები-ლა დაგხვდებათ.

ზემოთ (იხილეთ „ჯეჯილი“ მარტის) ვამბობდით, წყალი მიწაში ადვილათ პოულობს გზასა-თქო; წყალი თვით მაგარი შრეების სერეტილებში, ხერელებშიაც ადვილათ გადი-გამოდის, ხოლო ეს წყალი იქ ზამთრობით იყინება; ყინვა-კი სერეტილებს და ხერელებს აწეება, აფართოებს, ანგრევს. შესანიშნავია ამ შემთხვევაში ყინვის მიწაზე მოქმედება. გაყინულს გზას რომ დააკვირდეთ, მაგალითათ, შეამჩნევთ, რომ სხვილი კენჭები ამ გზაზე თავის ალაგიდან დაძრულან და სხვაგან გადასულან; გზის ზედაპირიც თხელი ტალახით წაბუძგულა, ამასთანავე ყინვას თიხა ქვიშისაგან დაუშორებია, თითქოს საცერში გაუტარებიაო. დიდი ყინვა მიწის პირს ხეთქავს და ჩნდება ნაპრალები; ეს გარემოება-კი მიწის მუშას დიდს სამსახურს უწევს, რადგან ყინვა ამ შემთხვევაში მიწას შლის და აფხვიერებს. ყინვის ამნაირი

მოქმედებით მცენარეულობაც სარგებლობს, აშლილ, ფხვიერ მიწაში მცენარე ფესვებს უფრო ღრმათ და მაგრათ იღვავს. ყინვა რასაკვირველია, ფხვიერ მიწაში, მაგალითათ ქვიშა მიწაში, უფრო მძლავრათ მოქმედობს; ამნაირ მიწას ყინვა მთლათ ანადგურებს; ქვას-ქვაზე აღარ ტოვებს.

ხოლო წყალი სვრეტოვებს გარდა შრეების აუარებელ ხერხლებშიაც იყინება. კლდეებზე აღბათ თქვენ ბევრს ნაპრაღს შეამჩნევდით. კლდეს ნაპრაღები ზეიდან ქვეით დაუდის. აი ამ ნაპრაღებში ჩადგება ხოლმე წყალი; წყალიც ნაპრაღს აფართოებს, ხოლო როცა გაიყინება კიდევ მეტს მოქმედებას იჩენს და ნაპრაღს უფრო აგანიერებს.

რამოდენიმე ზამთრის შემდეგ ნაპრაღი ფართოვდება; წყალიც იქ, რასაკვირველია, უფრო მეტი შედის; გაყინვის შემდეგ ეს წყალი უფრო მეტს ძალას იჩენს, ასე რომ ბოლოს და ბოლოს კლდის კედლები წყლის ამნაირს ძალას ველარ უძლებს და ამიტომ კიდევაც სკდება, იმტერევა. აი ეს არის მიზეზი კლდეს რომ დიდი ლოდები მოსკდება ხოლმე და ძირს ვარდება.

ნახშირბადის სიმჟავის, მჟავადის და ყინვის გარდა დედამიწის ზედა პირზე კიდევ ბევრი სხვა მოვლენაც მოქმედობს: მაგალითათ, ტემპერატურის ცვალებადობა, როცა კლდე ძალზე გახურდება დღე და შემდეგ ღამით უცბათ გაცივდება; აი ეს მოვლენა ერთის მხრივ სიცხის გამო გაფართოება, ხოლო მეორის მხრივ ისევ შეკუმშვა სიცივის გამო შლის, აფხვიერებს ქვების ნაწილებს და ესენიც მალლიდან ძირს ვარდებიან. ქარს-კი ამნაირად დაშლილი მიწა სხვაგან გადააქვს და ამით აჩენს ახალ ფენას, რომელსაც იგივე ემართება, რაც უწინდელს ე. ი. იგიც ინგრევა, იშლება და შემდეგ ქარისაგან იფანტება. უღაბნოში ქვიშის დიდძალი გროვა სწორეთ ამ მოვლენით აიხსნება.

მაშასადამე თქვენ ახლა იცით რომ მაგარი ქვათა შრეები სხვადასხვა მიზეზების გამო ინგრევა, იშლება და ქარისაგან იქით-აქეთ

იფანტება. ამნაირ მოქმედებათ ვერც მაგარი და ვერც რბილი შრე მიწისა ვერ ასცდება. ყოველნაირი შრე ინგრევა და იშლება.

ძველს შენობას თუ დააკვირდებით ამ დანგრევის და დაშლის მიზეზებს ადვილათ გაითვალისწინებთ, ხოლო იქ იმასაც შეამჩნევთ, რომ ამ შენობის ერთი კედელი უფრო დაზიანებულია ვიდრე მეორე, მესამე კიდეც მეტათ ვიდრე მეოთხე, ერთის სიტყვით ზემოთ დასახელებულს მიზეზებს შენობაზე ერთნაირათ არ უმოქმედია; ერთი კედლის ქვები რომ ოდნავ გაქმულან, მეორესი მთლად დაშლილა, დაფერფლილა. ბუნებაშიაც სწორეთ ასევე ხდება. ეს მიზეზები ყოველგან ერთნაირათ არ მოქმედობენ; ერთს შრეზე რომ მალე იმოქმედებენ მეორეზე უფრო გვიან; ერთს შრეში ეს მოქმედება სხვანაირათ გამოიხატება, მეორეში კიდეც სხვანაირათ. მერე რატომ ხდება ასეთი ნგრევა დედამიწის ზურგზე? იკითხაეთ თქვენ. მართლაც, ქვეყნიერება თქვენ ისე ლამაზათ, მოკაზმულათ გეჩვენებათ, რომ ვერ წარმოგიდგენიათ ამისთანა ნგრევა გამანადგურებელი რამ ხდებოდეს მიწის ზედაპირზე. შეიძლება თქვენ კიდეცა იფიქროთ, რომ ეს მოვლენა დიდი უბედურება იყოს ქვეყნიერებისათვის. მაგრამ არა, თქვენ ცდებით, ეს უბედურება—კი არა პირ-იქით დიდი ბედნიერებაა. ეს მოვლენა დიდათ საჭიროა რომ მიწა გამოსადეგი იყოს მცენარეებისა და ცხოველების სამკვიდრებლათ. ბუნების სხვა-და-სხვაობა, ათასფეროვნება ამ ნგრევით აიხსნება: თვალ-გადუწყდენელი მინდორი, ღრმა უფსკრული, ამაყათ ამართული მთები, მშვენიერი მთა-გორაკები და სხვ. ნიადაგი, სახნავი მიწა ქვათა შრეების დანგრევის შედეგია, ხოლო ჩვენი ყოველ დღიური ცხოვრება ამ ნიადაგზეა დამოკიდებული. მაგრამ ამაზედ შემდეგ.

ბატონო რედაქტორო!

მასთანავე გააჩლებთ ჩვენ პატარა ამხანაგებში შეკრებილ ხუთ მანეთს და გთხოვთ, უმორჩილესათ, გადასცეთ ჩვენი ძვირფასი მგოსნის აკაკის ფონდის სასარგებლოთ. *)

ღაფშთებით თქვენი პატივისმცემელნი და აკაკის მოტრფიალე ბავშვები:

შალვა, ვარლამი, არჩილი, ქეთევანი, ნინო და თამარა ხარაძეები, და პეტრე კაღონცევი.

სადაგუჩი მოლითი, 1905 წ. 8-ა მისი.

ა ნ დ ა ზ ა.

(წამოდგენილია მოწაფე გ. ჩხეიძისგან).

ცეცხლო, ნუ ხუმრობ,
წყალს ნუ ერწმუნები.

ა კ რ ო ს ტ ი ნ ი.

(წამოდგენილია მ. ლელაშვილისგან).

თუ კაცი გვართ ამაყობს, ეგ ვერაფერი წესია;
არ ჰქონდეს მოქალაქობა გაჩუმდეს უკეთესია,

*) ფული გადაეცით „წაჭა-კითხვის“ კანცელაქიაში.

ვაქებ, რომელსაც ხალხს შორის სიკეთე დაუთესია,
 აღონებს მისი ნაღველი, მის კენესით დაუკენესია;
 დაჩაგრულების შევლაზე ელვაზედ უმაღესია,
 იგია კაცი მაღალი, იმას ვაქებდეთ წესია.

შ ა რ ა დ ა.

(წამოადგენილი ალ. შიუგაშვილისაგან)

სიტყვის თაფი ყვეელია,
 სურნელებით დგას თავშია,
 ბოლო მეოთხე ასოა
 ჩენის ენის ანბანშია.
 მრთელი—პატარა ჩიტია
 განთქმული სიმღერაშია,
 წყალს და ხეებს ენიზნება
 დარში გინა ავდარშია.

ა ხ ს ნ ა

№ IV უტურნალ „ჯეჯილის“ გამოცანებისა.

გამოცანები: 1) ფეხები, 2) თავი, 3) ხე, 4) ყურძენი—ღვინო.

შარადა: სა—სალო, ლამი—სალომი.

რებუსი: იცელქეთ, იმხიარულეთ, აღდგომა გაითენეთო, კვერ-
 ცხების მერე ერთმანერთს „ჯეჯილიც“ უთავაზეთო.

გასართობის ახსნა: შეილია ქალისა.

უჯრების ამოცანა: ქრისტე აღსდგა.

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თუმანიშვილი წყნეთისა.